

Coprniška krvava rihta v Loki

*Sojenje Agati Schwarzkobler
Po Visoški kroniki dr. Ivana Tavčarja
priredil in dramatiziral:
Ludvik Kaluža*

Predigra

Dan pred glavnim dogajanjem – sojenjem Agati Schwarzkobler. Letni mestni sejem. Klicar napove sojenje za naslednji dan.

KLICAR: In zdaj poslušajte in zamerajte še tole. Njegova milost škof freisinški, gospodar našega tisočletnega mesta, sporoča, naroča in ukazuje:

»Jutri, v nedeljo gospodovo, na god svetega **Ireneja, spoznavalca in mučenca**, se bo na gmajni pod mestnim obzidjem, tam kjer se stekata Poljanska in Selška Sora, očitno in pred vsem svetom sodilo Agati Emi Schwarzkobler z Visokega, ki je obdolžena coprnštva, drugovanja z rogatim Luciferjem in izpolnjevanja njegovih ukazov, da je delala točo nad Poljansko dolino, zagovarjala živino, da se je jalovo pojala in obolevala za kugo, in zagovarjala žito na polju, da je rodilo snetljiv in strupen sad, od katerega so ljudje, ki so uživali od njega kruh, noreli, kakor bi bili pijani od močne žganice, da so potem preklinjali in prešuštvovali v pohujšanje nedolžnih otrok. Sodila ji bo krvava rihta, ki jo bodo sestavljali: mestni rihtar loški – **Pavel Yppar**, glavar in namestnik škofov – **Jobann Krištof Mändl**, krvavi rihtar ljubljanski – plemeniti gospod **Filibert Kasparus Schllagbaum**, zlatar in mestni svetnik loški – plemeniti gospod

»Jutri, v nedeljo gospodovo, na god svetega **Ireneja, spoznavalca in mučenca**, se bo na gmajni pod mestnim obzidjem, tam, kjer se stekata Poljanska in Selška Sora, očitno in pred vsem svetom sodilo Agati Emi Schwarzkobler z Visokega!«

Norybert Frueberger, pa kaščar grajski in mestni, Boštjan Dolenc. Krvavo rihto bo nadzoroval njegova milost škof **Ioannes Franciscus** sam. Posebej se meščanom Loke in podložnikom iz Poljanske doline na znanje daje, naj pridejo na sojenje, da ne bodo potem v špotljivo pohujšanje raznašali lažnih pričevanj, kako se ni sodilo po svetni pravici in božji postavi. Vsi, ki bodo prišli na sojenje, naj zamerkajo, da se od njih pričakuje spodobno vedenje, od mestnih birtij pa, da na tak dan ne bodo žejnim točili vina, piva in žganja. Kdor se bo zoper to zapoved pregrešil, bo kaznovan s klado ali celo grajskim kevdrom.»

«Grajski glavar Johann Krištof Mändl pa še sporoča, da bo na sojenju tudi ljubljanski rabelj ali frajman, ki bo rihtarjem pomagal pri spraševanju obdolženke. Tudi sporoča, da je na Gavžniku birič Mihol Schweifstrigkh s svojimi hlapci že zložil grmado, s katero bodo podkurili pod coprnico, ko bo končno priznala svoja hudodelstva in zvezla s hudičem. Tako bodi naše mesto in vse gospostvo končno očiščeno pregrehe in vrnjeno k čisti veri v pravega boga in pokorščini gosposki. Da bo vsakdo vedel, kako mu je ravnati v zapovedi: Daj bogu, kar je božjega, in gospodarju, kar je gospodarjevega!»

Krvava ribta

Čas dogajanja: leto gospodovo 1695, 11. avgusta, na dan sv. Tiburcija.

Kraj dogajanja: sotočje Poljanske in Selške Sore v Škofji Loki – »Na pašniku, ki leži pod spodnjim obzidjem ter se vleče od Poljanske do Selške Sore, so na škofovo povelje ogradili ta prostor in tam naj bi se razpravljalo pred vsem svetom, da bi pozneje nikdo ne mogel govoriti, da se je hotelo kaj prikriti. ... Nekako v sredi je bilo pripravljeno na štiri vogle ograjeno sodišče; tam je bila miza za sodnike in pa vzvišen oder, ki se je lahko videl od vseh štirih strani. Tu je imela sedeti Agata – škof sam je bil tako zaukazal.« (Tavčar)

Prizorišče: Oder, 8 metrov dolg in 6 metrov širok, visok 1 meter, brez ograje, s stopnicami za dohod z leve in z desne. Na desni strani, nekoliko privzdignjen (40 cm) dodatni oder z enim samim stolom brez naslonjala. Na odru miza s šestimi stoli, en stol stoji med mizo in odrom za obdolženko in je rdeče pregrnjen. Miza pregrnjena z vijoličnim prtom. Sredi odra v ospredju tudi 3 metre visok steber z vretenom v ozadju, čezenj z vrha vržena vrv, ki se spušča proti rinki v podu – natezalnica. Pred odrom na levi prazen prostor, kamor bo frajman (rabelj) razpostavil svojo mizico in orodje. Ob odru desno sramotilni steber s klado. Pred odrom naravnost samostojna klop za priče in za njo nekaj klopi za kostumirane loške meščane in meščanke.

Osebe: Izidor Khallan – visoški gospodar

Jurij Khallan – Izidorjev brat

Agata Schwarzkobler – visoška varovanka

Mihol Schwaiffstrigkh – grajski birič

Ana Renata – bogata gosposka dedinja s Šefertna

Marks Wulfing – sin nemškega kmeta iz Davče

Janez Frančišek – freisinški škof

Urh Falenič – prošt

Baron Mändl – loški glavar
 Janez Avguštin Schwinger – grajski pisar
 Pavel Yppar – loški mestni sodnik
 Filibert Kasparus Schllagbaum – sodnik ljubljanski
 Boštjan Doleneč – loški kaščar, sodni prisednik
 Norybert Frueberger – loški zlatar, sodni prisednik
 Frajman – rabelj iz Ljubljane
 Jernač Šifrar – starejši kmet, pravdarski vojvoda
 Urša Prekova – žena mestnega peka
 Maruša Štinglova – žena mestnega mesarja
 Neža Bergantova – loška meščanka
 Rozalija Frueberger – zlatarjeva snaha
 Margareta Wulfing – Marksova sestra
 Helebardisti (skupaj 10)
 Trije fantiči
 Poveljnik straže

Prvi prizor

Gledalci so že zbrani. Na prostor za priče (klop) pribajajo: Izidor in Jurij Khallan ter Ana Renata – pribajajo iz smeri Grabna. Na prostor, rezerviran za meščane, iz smeri Špitalske cerkve pribajajo loške meščanke Urša Prekova, Maruša Štinglova, Neža Bergantova in Rozalija Fruebergerjeva.

IZIDOR: *(Pribaja s sklonjeno glavo. Pogledati ne upa ne levo ne desno, le naravnost na klop za priče zavije in skrušeno sede na levi konec.)*

JURIJ: *(Pribaja ob Izidorju na njegovi levi, glavo nosi pokonci in vsakomur pogleda v oči, skoraj predrzen, sede zraven Izidorja, tako da ga kar malo porine po klopi naprej.)*

IZIDOR: *(Juriju, potihoma, polglasno.)* Kakšno sramoto mora preživljati Visoko. Bog mi bodi milostljiv in sveti Izidor mi stoj ob strani.

JURIJ: Izidor, nikakršne sramote še ni. Svobodni kmetje smo in Agata je nedolžna. Nič ji še niso dokazali, česar je dolžijo, in nič ji dokazati ne morejo. To so samo blodnje posušenih starcev, ki se razblinijo danes, kakor se razblinijo megle, ko potegne zdolec z Blegoša. Zaupaj in ne obupuj, Izidor!

ANA RENATA: *(Pride takoj za Visoškima in iz iste smeri. V rokah ima jabalni bič, na nogah jabalne škornje z ostrogami, pod širokim, spredaj razpetim krilom se ji vidijo jabalne blače, ko odločno koraka. Prisede k Izidorju Khallanu.)* Dober dan nam daj Bog vsem skupaj, vama Visoškima pa še posebej!

IZIDOR: *(Skrušeno.)* Dan naj že bo, kakršen je, da bi bil dober, se pa ne obeta.

... Natepli so se z vseh vetrov, pozvani in nepozvani, in še otroke nedolžne so privlekli s sabo ...

ANA RENATA: Pokonci glavo, Izidor Visoški, saj ne bodo tebi sodili. Pa tudi pod Agato jim ne bo dano kuriti, če je še kaj pravice na tem grešnem svetu. Saj je menda še Bog v nebesih in ne bo dovolil tem lakotnim in topoglavim gosposkim kreljutim, da bi se naslajala nad nesrečo nedolžnega dekleta.

IZIDOR: Visokemu bodo sodili. In gosposka so, za katero so nas učili, da jo je treba spoštovati in ubogati.

ANA RENATA: Spoštovati? Če si spoštovanje zasluži! Bati se jih pa ni treba. In ubogati le toliko, kolikor ti postave nalagajo in božje zapovedi. Svobodnjak si, nič ti ne morejo. A ni tako, Jurij?

JURIJ: Saj mu dopovedujem, pa kakor da me ne sliši, ampak le svojo tišči o spoštovanju do gosposke.

ANA RENATA: Spoštuj jih, če si sam od njih deležen spoštovanja! (*Zagleda prihajajoče meščanke: Uršo Prekovo, Marušo Štinglovo, Nežo Bergantovo in Rozalijo Fruebergerjevo, zato takoj vstane in se napoti k njim.*) Kako, žene, se bomo kar pustile, da nas bodo posušeni osli vlačili na grmado?

NEŽA BERGANTOVA: Kaj se bomo pustile? Še svojemu se ne pustim, pa je vendar moj pravi mož in moj gospodar pred bogom in svetom. Če se njemu ne pustim, se tudi tem kreljutim ne bom, kaj?

URŠA PREKOVA: (*Kriči.*) Pa kakšne obdolžitve! Ste že slišale kdaj, da je golobica kanjo raztrgala?

MARUŠA ŠTINGLOVA: Taka žival – pa coprnica! (*Kriči.*) Hudič naj vzame te moške, ki bodo sodili o nji! Pa naj si obrača na peklenskem ognju njihova posušena bedra! Čemu ne kličejo nas v take sodbe? Kaj? Ne, izberejo si pohlevno živinče, ki ust ne bo upalo odpreti, da bi se branilo!

ANA RENATA: (*Rozaliji Frueberger nekoliko bolj zaupno, vendar dovolj glasno.*) Kaj pa je tvojemu tastu, da se tu zraven štuli? Slišim, da je prisednik.

ROZALIJA FRUEBERGER: Ko bi vi vedeli, kako me je sram zanj! Pa odkar je dobil ta plemiški stan, mu gre vse bolj na otročje. Napihuje se kot puran, rokomavhi ljubljanski mu pa hofirajo, da mu denar pulijo iz žepa.

NEŽA BERGANTOVA: Ali ni začel še za frajlami laziti, mrkač stari?

ANA RENATA: Pa ja ne? Zdaj, ko bi že moral na mirtvaško posteljo misliti.

ROZALIJA FRUEBERGER: Kaj še! Celo mene, svojo snaho, kdaj na skrivaj zalezuje, da me morajo mati braniti pred njim.

ANA RENATA: Kaj pa tvoj Cencelj pravi?

ROZALIJA FRUEBERGER: Kaj bo pravil, nič ne pravi, ko pa ga skoraj nikoli ni doma, ko se kar naprej peha za kupčijo.

NEŽA BERGANTOVA: Meni bi ga poslala, pokveko staro. Bi mu že jaz izprašila tiste prazne hlače, da bi videl in čutil, kaj se pravi spodobno ženo za coprnico oglašati. (*Zaslišijo se konjska kopita in topot vojaških škornjev, zato obmolkejo in se ozrejo proti Grabnu, od koder prihaja krdelo vojakov s belebardami.*)

Drugi prizor

POVELJNIK: (*Zaustavi svoje stražarsko krdelo pred odrom*) Bleib stehen! Poslušaj ukaz gospoda glavarja! Straža naj zagotovi ob sodišču red in mir. Preprečiti mora

morebitne neredne, pa tudi vpitje, ki bi motilo delo sodišča. Prav tako pijančenje in drugo nesposobno vedenje, ki bi kakor koli žalilo člane sodišča. Kdor se bo proti tem ukazom prehudo prekršil, naj se ga vklene v klado, v kateri naj prebije ves čas sodne obravnave.

Zdaj pa na svoja mesta: Johan in Herman pred sodni oder, Urh in Filip v sredo med poslušalce, Melhior in Franz na izhode k Grabnu, Gregor in Jurij pa na izhod k vodi in k mlinu. *(Straža izpolni ukaz molče in se razporedi na odrejena mesta, kjer popolnoma molče spremlja in nadzoruje dogajanje, poveljnik pa se postavi ob oder, kjer je mesto za frajmana.)*

MARUŠA ŠTINGLOVA: Ste videle, ženske? Stražo so si pripeljali. Bojijo se nas, sicer bi to sodno razpravo lahko opravili brez hlapcev.

URŠA PREKOVA: Bolj kot nas se bojijo svojih kosmatih duš, ki bodo tu pred nami lagale in natolcevale. Tega se bojijo.

NEŽA BERGANTOVA: Ja, še grmado na Gavžniku so dali zastražiti, da jim je ne bi kdo prezgodaj zakuril. Pa ne bodo imeli tega veselja, da bi jo kurili pod ubogo Agato. Kakor tu stojim, je ne bodo. *(Grozi s pestjo proti poveljniku, druge se ji pridružijo.)*

POVELJNIK: Tiho, babe. Taka je glavarjeva zapoved. Nemara pa vpijete zato, ker se same bojite, da bi morda prišle na grmado. Tudi za to lahko poskrbimo.

NEŽA, URŠA, MARUŠA in ANA RENATA: *(Planejo pokonci.)*

URŠA PREKOVA: *(Hoče planiti proti poveljniku, pa jo zadržita stražarja, ki sta bila najbližja.)* Ti gnida hlapčevska, ti petelin našopirjeni. Ker imaš meč, misliš, da se te bojimo?

"Kako, žene, se bomo pustile, da nas bodo posušeni osli vlačili na grmado?"

"Jo že peljejo! ... Jo že peljejo!"

ANA RENATA: *(Urši pomuja svoj bič in vpije.)* Na, Urša. Vsekaj ga po tumpasti glavi, da se mu bo posvetilo in da bo pomnil vsaj to, če je že pozabil, da ga je ženska mati rodila!

MARKS WULFING: *(Se prikrade izza mlina pred oder in b klopi za priče ter sede prav na desni rob. Proti Visoškim niti ne pogleda.)*

NEŽA, URŠA in MARUŠA: *(Opazijo Marksa in se že obrnejo proti njemu.)*

MARUŠA ŠTINGLOVA: Glej jo podlasico, prihuljeno, davško. Menda je on Agato zatožil grajskim, da jo zdaj po kleti valjajo in pred sodišče gonijo.

POVELJNIK: *(Ko opazi, kam se usmerja pozornost žensk, namigne dvema stražarjema, naj se postavita b klopi za priče.)*

GLAS iz množice: Jo že peljejo! *(Vse se obrne proti Grabnu, tudi Urša, Maruša, Neža, Rozalija in Ana Renata. Tudi zato je Marks začasno rešen nevarnosti.)*

Tretji prizor

Po poti od Grabna pripelje ciza, v katero je uprežen konj. Konja vodi **birič Mibol Schwaiffstrigkb**, ob vozu stopata dva belebardista. Na vozu z ograjico na prečki sedi **Agata Schwarzkobler**, vklenjena na rokah in nogah v težke verige. Oblečena je le v tanko muslinasto srajco do tal, bosa. Lase ima razpuščene. Na obrazu in v drži se ji pozna, da je prestala že veliko hudega.

NEŽA BERGANTOVA: Ti uboga živalca! Samo pogledajte jo, kako je upadla in zdelana!

URŠA PREKOVA: Bog ve, kaj so počeli z njo na gradu. Gotovo so jo tudi mučili na tistih orodjih, ki jih imajo menda v grajski kleti. Moj Prek je nekaj govoril, da na

tistih orodjih vsakogar, še tako zakrknjenega hudodelca, pripravijo, da prizna hudodelstva, ki jih je zakrivil; pa še taka, ki jih ni!

MARUŠA ŠTINGLOVA: Pa menda ne mislite, da so jo topli in mučili? Saj takle angelček ja ni hudodelec. Mučenica je, ne pa coprnica.

ANA RENATA: Upam, da ima vsaj gospa glavarjeva še kaj ženske duše v sebi in da je za ubogo siroto zastavila dobro besedo. Kako je blede, revše. Gorje jim, če so jo tudi stradali!

MARUŠA ŠTINGLOVA: Tudi če je niso. A bi ti lahko užila kak grižljaj, če bi te mrcvarili v grajski kleti in ti delali tako krivico, kot jo delajo njej? Samo moli-la bi k Materi sedem žalosti, naj ti pomaga in te čimprej pokliče k sebi, da te odreši.

ROZALIJA FRUEBERGER: Kakšna sramota, kakšna hudobija, kakšna brezsrčnost!

IZIDOR: *(Samo nemo zre v tla, od sramote ne upa pogledati niti Agate; le kradoma se kdaj pa kdaj ozre proti njej.)*

JURIJ: *(Medtem, ko se je voz že približal odru in se ustavil. Skoči k vozu in prime Agato za obe roki, potem jo stisne k sebi.)* Agata, nič se ne boji!

AGATA: *(Dvigne uklenjene roke in Jurija poboža po glavi.)*

JURIJ: *(Objame Agato, jo dvigne z voza in jo nese na oder. Biriču Mibolu.)* Da vas sram ni. Takega otroka, pa vklepate v železo kot hudodelca in morilca!

MIHOL: Tak je ukaz, mladenič. In jaz sem navajen ukaze izpolnjevati brez ugovora. *(Potem odpelje voz in konja v ozadje in konja priveže k ograji; ko se vrne, se postavi pred oder ob poveljnika straže.)*

MEŠČANI: *(Medtem ko Jurij nese Agato na oder in jo posadi na stol, pripravljen zanjo...)* Drži se, Agata! Zverine ti, grajske! S tabo smo, Agata. Molimo zate, Agata. Bog ne bo dopustil krivice, Agata! Zaupaj v dobroto gospoda škofa!

HELEBARDISTA, *ki sta Agato spremljala ob vozu, se po Mibolovem ukazu postavi za Agato.*

JURIJ: *(Malo pogleda po množici in potem Agati.)* V Boga zaupaj, Agata! *(Potem stopi z odra in se napoti na klop za priče.)*

IZIDOR: *(Še vedno zre v tla, ko pogleda Agato, ta povzdigne pogled in se zazre proti goram in nebu, kakor da jih vidi poslednjič.)*

JERNAČ SCHIFFRER: *(Plane v množici pokonci in vpije.)* Ni dovolj, da nas odirajo, zdaj nas bodo še na grmadi sežigali? A tudi za vas rase palica v božjem grmu!

MIHOL: Jernač, ta palica bo tebe tepla, če ne boš krotil svojega umazanega jezika!

JERNAČ: Kaj ga bom krotil, saj nisem bojazljiva loška smojka, jaz sem svobodnjak, ne pa hlapec kakor ti Mihol, na katerem si škof in glavar škornje brišeta.

MIHOL: Jernač, svarim te, pusti škofa in glavarja pri miru!

JERNAČ: Kaj ju bom pustil! Ali onadva te ljudi pustita pri miru? Strižeta tele loške meščane kot ovce, samo strižeta in molzeta. Ker pa jima to ni zadosti, jih še po krvavih rihtah gonita in jim grmade nakladata. Ej, loški meščani, kar lepo se pustite odirati in izžemati pa ustrahovati! Pa so še višja sodišča, s težjim pečatom, ki lahko tudi vašega škofa spokorijo in ukrotijo. Saj so na svetu naši deželni stanovi, saj je tu nemški Gradec in tudi cesar še živi, ki je menda nekaj več kakor

ta vaš škof in njegov oproda glavar. Pa da loške smojke niste take ovce, bi vi njemu, temu škofu, naložili grmado in mu podkurili, da bi ga zasrbeli podplati in bi jo odkuril tja, od koder je prišel.

MIHOL: Jernač, k puntu hujška! (*Helebardistom.*) Zgrabite ga in v klado z njim! (*Straža zgrabi Jernača in ga vklepe v klado pred odrom.*)

JERNAČ: (*Se prijetju in vklepanju ne upira pretirano. Pa tudi ne odneha.*) Ha, ha, ha. Vas huje uklepa strah pred resnico, kakor mene ta klada!

ROZALIJA FRUEBERGER: (*Ženskam okrog sebe.*) Jezus, Jezus. Kako je zabavljajl čez našega gospoda škofa. Kakor bi bila skupaj krave pasla! Kako si upa!?

ANA RENATA: Upa si, in strahu ne pozna, ker misli, da ima prav.

Četrty prizor

FRAJMAN: (*Medtem ko se je prejšnje dogajalo na odru in pred njim, se je po poti, prav tako od Grabna približal prizorišču. Samotež vleče voziček, na katerem ima naloženo svoje orodje: sestavljivo mizo, sestavljiv stol, rdeč prt za na mizo, meč, urvi, biče, španski škorenj, špansko krono, usnjene rokavice. Pred odrom na levi se ustavi in začne razpostavljati svoje priprave. Mizo pogrne z rdečim prtom in nanjo postavi najprej vsa druga orodja in na koncu meč ter razne klešče in igle. Nič ne govori, le nemo opravlja svoje delo, pri tem pa se kar očitno in privoščljivo reži.*)

URŠA PREKOVA: (*Izrazi zgražanje vseh navzočih.*) Ti gnusoba ti taka. Pogledj ga, kako se postavlja s svojim umazanin in krvavim poslom.

NEŽA BERGANTOVA: Mar bi pospravil svoja šila in kopita, pa se skril za svojo sramoto. Še mesar se s svojo obrtjo tako ne postavlja, pa opravlja dobro delo.

MARUŠA ŠTINGLOVA: Samo pogledam ga, pa me že v životu črviči, kakor da mi gre na kozlanje.

ANA RENATA: Strahopetec je, pa se je lotil te obrti. Saj mu nesrečnike vedno zvezane pripeljejo, da se ne morejo braniti, ko zganja nad njimi svoje krvave umetnije.

FANTIČI: (*Pobirajo kamenje, da bi ga metali v frajmana.*)

MIHOL: (*Opazi namero fantičev.*) Kamenja pa ne, fantiči! Kamenja pa ne! Kogar staknem, bo legel v klado h Jernaču, da se mu napravijo žulji odzadaj in mreža v trebuhu. (Pogleda proti frajmanu.) Saj je res svinja, a vendar ima svoje pravice.

Peti prizor

Sodni zbor pribaja z desne strani (izpod obokanega prehoda). Najprej se zasliši navček, potem vidimo pribajati v precej hitrem koraku: naprej sam loški **mestni sodnik**, v levi roki nosi razpelo, v desni ima navček in z njim korakoma pozvahnja; za njim pribajata vstric **ljubljski sodnik** in **zlatar Frueberger**, v roki nosita usak po eno prižgano svečo v svečniku; za njima vstric pribajata na levi **glavar Mändl**, na desni **škof Janez Frančišek**; za njima pa **grajski pisar**, ki nosi debelo knjigo in pisalni pribor, ter **mestni kaščar**. Na koncu sam z rožnim vencem v rokah **prošt Urb Falenič**, ki se vsede med ljudi. Zelo samozavestno in odločno stopijo na oder, tempo jim diktira škof. Ko stopijo na oder, se razpostavijo

ob stole. Škof ob svojega, ki stoji z rdečo tkanino prekrit nekoliko stran od mize, med mizo in Agatinim odrom, preostali pa za mizo: na srednja dva stola glavar Mändl in ljubljanski sodnik, na desno od njiju zlatar Frueberger in pisar, na levo pa loški sodnik in kaščar. Ko se ustavijo, škof odločno pogleda proti kladi in potem k biriču Miholu.

ŠKOF: Kdo je ta mož?

MIHOL: Jernač Schiffrer, svobodnjak, imenovan tudi kmečki vojvod, iz Bitenj, vaša milost.

ŠKOF: In čemu v kladi?

MIHOL: Grdo je zabavljajl čez gosposko, še zlasti čez vas, vaša milost. K puntu je hujskal.

ŠKOF: Z jezikom mi še nihče ni puščal krvi, z mečem pa so mi jo že velikokrat. Izpusti ga.

MIHOL: Vaša milost, gospod škof...

ŠKOF: *(Nejevoljno.)* Rekel sem: izpusti ga.

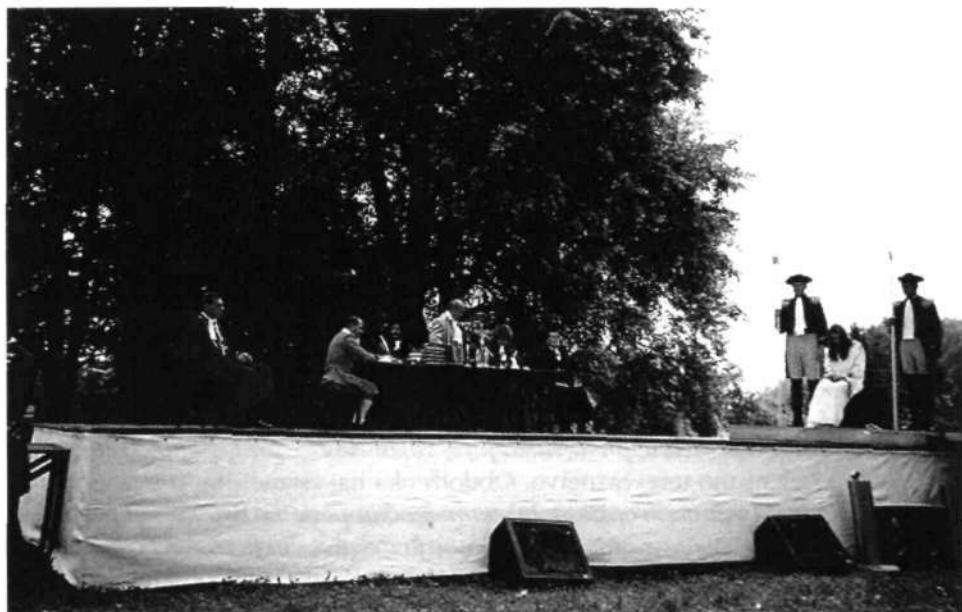
MIHOL: *(Namigne stražarju in ta Jernača reši iz klade.)*

JERNAČ: *(Se molče dvigne, pogleda postrani proti škofu in zgine tibo med množico.)*

ŠKOF: *(Namigne sodnemu zboru, da sedejo in začnejo proces, in tudi sam sede.)*

NEŽA BERGANTOVA: *(Proseče krikne iz množice.)* Milost, vaša prevzvišenost, milost! Prizanesite ubogemu dekletu! Nikomur ni nič žalega storila!

MARUŠA ŠTINGLOVA: *(Roteče, druge ženske jo s prikimavanjem in glasnim odobravanjem spodbujajo.)* Ne kličite sramote nad Loko! Agata ni storila greha, ne delajte ga vi, sodniki!

"V imenu očeta vsemogočnega, njegovega martranega sina in čistega svetega duba!"

MIHOL: (*Pristopi k Maruši in ji ostro zapove.*) Mir, ženska, če ne ti bodo hlapci ustavili namazani jezik! (*Na to se ženske pomirijo in škof spet da znamenje sodnikom, naj začnejo proces.*)

MÄNDL: (*Vstane.*) V imenu očeta vsemogočnega, njegovega martranega sina in čistega svetega duha!

MNOŽICA: Amen!

MÄNDL: Po milosti poglavarja vseh sodnijskih pravic v loškem gospostvu, to je po volji gospoda Ioannesa Franciscusa, škofa freisinškega, ki nam je izkazal milost in je počastil to sodišče s svojo navzočnostjo, se bo danes v hudi obtožbi zoper tu navzočo obdolženko vodila javna razprava, tako da bo vsak deležen sodbe in da lahko presodi, ali se je vse izvršilo po pravici in kakor je prav. Vse vas, ki ste v tolikšnem številu prišli na ta posvečeni prostor, opominjam, da se ravnajte tako, da boste vredni velike te dobrote. Naj se ne moti z nemirom ali še celo z razsajanjem očitne razprave, ki je v tem mestu prva, odkar je bilo sezidano.

URŠA PREKOVA: Naj bo prva ali zadnja. Še te ni bilo nič treba! (*Stražar ji grozi s belebardom.*)

MÄNDL: (*Naravnost proti Urši.*) Naj se ne moti z nemirom, je bilo ukazano! (*In nadaljuje.*) Razpravo bomo vodili: jaz, glavar in po milosti kneza in škofa njegov namestnik v Loki, Johann Krištof Mändl...

GLAS iz množice: Kar Flekte reci, se bolj poznamo!

MÄNDL: (*Kakor da je preslišal zlobno opazko.*)... rihtar loški, Pavel Yppar, krvavi rihtar ljubljanski, zlahtni gospod Filibert Kasparus Schllagbaum, kot asesorja zlatar in mestni svetnik loški, zlahtni Norybert Frueberger, pa kaščar grajski in mestni, Boštjan Dolenc; protokol bo vodil in vse, kar bo tu izpovedano, pripomnjeno ali ustanovljeno, vestno zapisal, kakor veleva postava, grajski pisar Janez Avguštin Schwinger.

Celotno razpravo bo nadziral njegova milost, gospodar loškega gospostva, po božji milosti poglavar vseh sodnijskih pravic, knez in škof freisinški, gospod Ioannes Franciscus, ki bo izrekel tudi dokončno sodbo nad obdolženko.

NEŽA BERGANTOVA: Usmiljenje, vaša milost! Po krivem je obdolžena!

MARUŠA ŠTINGLOVA: Ne kličite božje jeze nad nas in nad naše otroke!

MÄNDL: V izpraševanju obdolženke bo, če bo potreba, pomagal tudi frajman, ki smo ga zato poklicali iz Ljubljane. (*Med poslušalstvom se zbudi nemir, ki ga morajo umiriti belebardisti s svojim strogim nastopom.*)

Šesti prizor

MÄNDL: (*Se obrne k škofu, ta pa mu da z roko znamenje, da lahko začne sodno obravnavo. Po priklonu, premetava spise, kakor da išče pravi papir. Potem ko ga najde.*) Začenjamo torej razpravo. Obdolženka naj vstane!

AGATA: (*Poskuša vstati s svojega stola, pa nemočna pade nazaj. Zato ji pomagata belebardista, ki stojita za njo. Precej grobo jo dvigneta in jo potem podpirata, da lahko stoji.*)

URŠA PREKOVA: Ti uboga žival! (*Proti Mändlu.*) Kaj ste počeli z njo na gradu, grešne duše, da ste jo tako zdelali!? (*Stražar jo mora utišati.*)

MÄNDL: Ta, tu pred visokim sodnim zborom stoječa ženska, ki je bila rojena v Eyrihouenu pri Passauu na Spodnjem Bavarskem in ob svojem rojstvu krščena na ime Agate in Eme...

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Nerga proti Fruebergerju.*) Ema, Ema. Ema – to ni brez pomena! Obrnimo prvi dve črki, pa imamo »mea«, to se pravi že ob rojstvu je hudič nanjo mislil in že takrat je bila njegova. Zakon s hudičem je bil torej že sklenjen, ko je ta Agata Ema Schwarzkoblerica prišla na svet!

FRUEBERGER: (*Hiti pritrjevati.*) Gotovo, to je silno pomenljivo. Ta »mea« že skoraj vse dokaže!

ŠKOF: (*Ju samo dolgo pomilovalno in začudeno pogleda.*)

MARUŠA: (*Proti Urši.*) Kaj se ta dlaka ljubljanska vmes tlači?! In pa šele naš Frueberger! Si že videla dva tako zabita človeka? »Mej« je dosti na svetu, pa vendar ničesar ne dokazujejo!

MÄNDL: (*Ne more brzdati besa.*) Straža! Straža! Odpeljite to žensko na grad in jo zaprite!

ŠKOF: (*Dvigne roko, da ustavi poskus aretacije. Mirno, a odločno.*) Nikogar ne bomo danes zapirali. Opravljajte svoj posel.

MÄNDL: (*Se poparjen prikloni in nadaljuje.*) Torej. Agata Ema Schwarzkoblerica, od spomladi leta gospodovega 1691 v skrbništvu na Visokem, je obdolžena grešnega hudodelstva, ki ga **red za deželska sodišča**, imenovan **Constitutio Criminalis Carolina** in leta gospodovega 1532 predpisan in podpisan po vsenemškem cesarju Karlu V., fundamentira kot **coprništvo**. Obdolžena je torej:

- da je imela grešno zvezo s hudičem,
- da je s svojimi peklenskimi družicami jezdila na prasetu nad domačijo na Visokem, kar je potrjeno z izpovedjo priče,
- da je delala točo nad dolino, kar je izpričano z izpovedmi prič,
- in da je Marksu Wulfingu, sinu Jeremije Wulfinga z Davče, potisnila v meso iglo, kremen in žebelj, da mu je začela noga otekati in je moral po krivici trpeti neznosne bolečine, kar je prav tako izpričano z izpovedjo priče.

Hudodelstvo Agate Eme Schwarzkobler je s tem očitno in po **Constitutio Criminalis Carolina** zapade pod najstrožjo kazen.

AGATA: (*Klecne. Škof to opazi in s kretnjo roke pokaže stražarjema, naj jo posadita nazaj na stol.*)

URŠA PREKOVA: (*Hoče planiti proti Marksu Wulfingu.*) Uh, ti tajčarska podlasica davška, jaz ti bom prizadejala še drugačne bolečine! Boš že videl! (*Spet jo mora krotiti stražar.*)

MÄNDL: V današnji očitni razpravi bo visoko sodišče...

ANA RENATA: (*Mu pade v besedo.*) Ti si pa res visok! Le toliko, kolikor na tem lese-nem odru stojiš!

MÄNDL: (*Se ne pusti več zмести.*)... bo visoko sodišče obdolženko in vse priče še enkrat očitno izprašalo, da se utrdi resnica in izreče pravična sodba. Vsem pričam veljaj opomin, da bodo pričali pred obličjem križanega in da so torej dolžni govoriti po resnici, kakor pri spovedi, sicer se jih bo obtožilo krivega pričanja, ki je po božji zapovedi velik greh.

Agata Ema Schwarzkoblerica je bila na svetega Erazma dan po binkoštih na Visokem prijeta in pripeljana v Loko na grad. Tu je bila doslej vsak dan na vse mogoče načine izpraševana...

URŠA PREKOVA: (*Mu pade v besedo.*) Martrali ste jo! Le pogledjte ubožico, kakšna je! Kri ste ji pili!

MÄNDL: (*Se tudi njej ne pusti motiti.*)... je bila izpraševana. Tortura ni bila uporabljena. Obdolženka je vseskozi tajila in še danes taji in zanikuje svoje hudodelstvo in pregrešno zvezo. Vse izpraševanje na gradu je zapisano in dokazi priloženi – in vsi bodo danes vnovič izvedeni pred občinstvom. Začnite z izpraševanjem! (*Sede.*)

Sedmi prizor

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Izprašuje sede.*) Agata Ema Schwarzkobler, od kod prihajaš?

AGATA: (*Odgovarja popolnoma mirno.*) Z Visokega.

LJUBLJANSKI SODNIK: Ne sprašujem te po tem, to je bilo že povedano, Povej, kje si bila rojena.

AGATA: V Eyryshouenu blizu Passaua na Spodnjem Bavarskem.

LJUBLJANSKI SODNIK: Torej v luteranski deželi. Saj ni čudno, da si grešnica!

AGATA: Nisem luteranka. V sveti katoliški veri sem bila krščena. Gospodar Izidor na Visokem hrani pismo o tem.

LJUBLJANSKI SODNIK: In kako si se priklatila v našo deželo?

AGATA: Nisem se priklatila. Gospodar z Visokega je prišel pome in...

LJUBLJANSKI SODNIK: O tem bomo že njega povprašali. (*Potem nenadoma in ostro.*) Agata Ema Schwarzkobler! Kje si prvič videla hudiča?

AGATA: (*Še vedno mirna in vdana v usodo, odgovarja pa na kratko.*) Nisem ga videla.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Nadaljuje v ostrem tonu.*) Kje si naredila prvo točo?

AGATA: Ni res.

LJUBLJANSKI SODNIK: Kdaj si bila na Slivnici pri Cerknici?

AGATA: Ni res, ni res.

LJUBLJANSKI SODNIK: Nisi bila na Slivnici? Pajdašila si se torej s hrvaškimi grešnimi družicami. Kdaj si bila potem prvič na hrvaškem Kleku, in kolikokrat še zatem?

AGATA: Ni res, ljubi Bog, ni res.

LJUBLJANSKI SODNIK: Pa nam to povej. Prase, na katerem si jahala – si ga vzela svojemu gospodarju na Visokem ali ti ga je pripeljal satan od kod drugod?

AGATA: Saj vendar ni res! Ni res!

LJUBLJANSKI SODNIK: Iz zapisov o izpraševanju drugih coprnic je razbrati, da jezdite na prasetu popolnoma gole. In to tudi v najhujši zimi. Kaj vas nič ne zebe v razgaljene zadnjice? Seveda ne, ko pa imate od nečistovanja z njim razpaljeno kri in dihate ognjeno sapo, da vas greje in odganja mraz. Kje prirejate to pregreho? Ali nemara prihaja ponoči tudi sam satan v tvojo izbo?

AGATA: Ni res, ni res.

LJUBLJANSKI SODNIK: Kdo in od kod so bogokletne tovarišice, s katerimi ste častile hudiča? In kje to počnete? Kje imate postavljen krvavi in ognjeni oltar?

AGATA: Mati Devica Marija, saj ni res!

LJUBLJANSKI SODNIK: Kako boš pa na to odgovorila, kar je dovolj očitno izpričano. Kdaj in kako si Marksu Wulfingu potisnila v meso iglo, kremen in žebelj, da mu je začela noga otekati in da je po krivici moral trpeti neznosne bolečine?

AGATA: Ni res, ni res, ni res.

LJUBLJANSKI SODNIK: In s čim se ti je ubogi Marks zameril, da si ga tako okrutno kaznovala? Najbrž si ga napeljevala k razuzdanemu nečistovanju, ki si ga vaje-na s hudičem, pa ti ni podlegel. Kaj?

AGATA: *(Ne vzdrži več in plane pokonci.)* Ljubi Bog nebeški, ti veš, da to ni res! *(Potem pade na kolena. Stražarja jo grobo spet posedeta na stol.)*

FRUEBERGER: *(Se razjezi.)* To je trdovratna grešnica. Je pač z Visokega in tam imajo vsi trdovratne buče!

LJUBLJANSKI SODNIK: *(Se privoščljivo smeje.)* O, saj imamo že pripomočke, boste videli gospod plemeniti Frueberger, da ji razvežemo jezik. Ko ji bo pomagal naš frajman, ji bo jeziček tekkel, da nam bo povedala še več, kakor bomo od nje zahtevali.

FRUEBERGER: *(Agati.)* Je bilo kaj nasledkov, ko sta se onegavila s peklenkim bratcem, he, he, he? Kakšni pa so bili, a? So bili mali prašički ali so bili mali rogatci? In kje si jih povila, he, he, he?

NEŽA BERGANTOVA: *(V sveti jezi zarobni.)* Ti svinjsko prase, ti, izprijeno!

MARUŠA ŠTINGLOVA: Život se mu je že čisto posušil, pa poglej ga, kako v mislih nečistuje in se mu sline cedijo za grehom! *(Ljudje ji pritrjujejo in se smejejo; smejejo se tudi preostali člani sodišča ter celo škof in glavar Mändl.)*

MÄNDL: *(Ostro, da prekine neprijetno vzdušje.)* Priče naj se zaslišijo.

Osmi prizor

MESTNI SODNIK: Priča Izidor z Visokega!

IZIDOR: *(Se boječe in počasi dvigne s klopi in se napoti na oder. Pred škofom poklekne in s sklonjeno glavo čaka.)*

ŠKOF: *(Precej osorno.)* Kaj še ne veš, mladi mož, da se pred človekom ne kleči? Na noge torej! Kaj misliš, da sem vaš »Flekte«? *(Glavar Mändl ob tem kar vkup leze, škof se pa košato zasmije.)*

IZIDOR: *(Hitro vstane.)* Nikakor ne, vaša milost. Ste pa visok posvetni in cerkveni gospod, in gospodar nad našimi dušami in telesi.

LJUBLJANSKI SODNIK: *(Se očitno pripravlja, da bi on spraševal. Škof mu z odločno kretnjo pokaže, naj molči, ker bo Izidorja spraševal sam.)*

ŠKOF: Kaže, da le nad telesi, saj duš tu še nisem videl kaj prida. *(Malce pomolči.)* Izidor z Visokega. Izidor Schwarzkobler?

IZIDOR: *(Precej boječe in neodločno.)* Khallan, vaša milost, – če hočete, zapišete lahko tudi Khallain.

ŠKOF: Torej ni sestra? Morda nevesta? Kako je torej zašla ta nesrečna grešnica Agata Ema iz nemških v te kraje?

IZIDOR: Dolga zgodba je to, vaša milost.

ŠKOF: Pa jo povej na kratko.

IZIDOR: Dekle je res iz Eyrishouena, iz Passaua na Bavarskem. Sirota je. Moj rajniki oče, posestnik dveh kmetij na Visokem, Polikarp Khallan, in njen stari oče Jošt Schwarzkobler iz Eyrishouena sta bila kamerada v vojski proti Švedu. Malo pred svojo smrtjo je moj oče od potovke in, kot se je izkazalo, Agatine stare matere, Marije Pasaverice, ki je umrla v naši hiši, slišal, da njegovega kamerada ni več med živimi in da je tudi dekletova starša pobrala kužna bolezen, ki jo je pustila za sabo dolgoletna vojska. In tako je bila poslednja želja mojega očeta, da grem po dekle in jo pripeljem na Visoko – in jo morda vzamem za ženo, če bo taka tudi njena volja.

ŠKOF: *(S skrčenim obrazom in stisnjenimi obrvmi.)* Ni te torej privedla pred sodišče in med priče ljubezen do nesrečne ženske, pač pa ljubezen do tvojih dveh kmetij, ki bi prišli v sramoto, če obsodimo Agato Emo Schwarzkoblerjevo?

IZIDOR: *(Zaječi.)* Hudo je živeti pod tako sramoto!

ŠKOF: *(Se subotno smeje.)* Ne vem, kaj bo. Tej pregrešni Agati Emi se očitajo pregrozne reči. V obtožnem pismu berem, da je imela s hudičem pravo zakonsko zvezo, tako da se čudim, da se ni kaj rodilo iz tega peklenškega zakona – vsaj kaj prašičkov, da bi si jih ne bila sposojala pri tebi, kadar jo je mikalo, jahati v kolobarju nad tvojim domom! In temu Marksu Wulfingu se je kar zajedla v meso in moj premodri Mändl je spisom priložil kremen, ki ga je ta Marks lastnoročno izvlekel iz svoje rane. Pri nebeških svetnikih, vse se ujema, vse je dokazano in božja previdnost me je ob pravem času poslala tu sem. *(Se prav satansko zasmeje in plane s stola in urno zakorači po odru.)*

IZIDOR: *(Se začne krčiti v dve gube in se trkati na prsi.)* Moj bog, Agata je izgubljena!

"Ali veruješ, da so coprnice ali čarodejnice ali čarovnice na svetu?"

ŠKOF: (*Kriči.*) Mon dieu! Eksempel je treba postaviti! Eksempel se mora postaviti v teh krajih, da ne bodo več potolčeni po toči in da ne bodo trosili po njih svojih nezakonskih prašičkov Lucifer in njegovi bratje!

IZIDOR: (*Se tresе in v grozi trka na prsi.*) Uboga Agata! Uboga Agata! (*Ne upa si pogledati proti Agati.*)

ŠKOF: (*Vpraša ostro in krepko.*) Kaj bo sedaj s tvojimi prašički?

IZIDOR: Šest jih je in dobro se rede.

ŠKOF: Čemu naj bi se slabo redili, ko jim vendar coprnica daje oblodve? Morda je sedala na enega, morda na vseh šestero! Porc et diable! Porc et diable! Kam boš zdaj s tolikimi prekletimi svinjami?

IZIDOR: Vaša milost! Če Agato obsodite, jih družina ne bo hotela jesti; pobijem jih ter zagrebem v gozd, kjer jih izkopljejo lisice, ki jih je veliko v visoških gozdovih. Če je ne obsodite, jih bom pač zaklal.

ŠKOF: (*Se prešerno nasmeje.*) Tako je prav. Pameten gospodar si, Izidor Schwarzkobler!

IZIDOR: (*Ponižno.*) Izidor Khallan, vaša milost.

ŠKOF: (*Ostro.*) Torej Izidor Khallan! (*Kakor bolj zase, vendar razločno.*) Prazen lonec je prazen, naj se že imenuje Schwarzkobler ali Khallan. (*Odločneje.*) Glavno pa je, da nanj prijazno sonce sije in mu lepega vremena ne manjka. Torej, kaj, Izidor in gospodar Khallan?

IZIDOR: (*Gleda začudeno v škofa in ne ve, kaj naj reče. Nato vendarle blekne.*) Vreme je res dobro in letina ne bo slaba.

ŠKOF: Letina – ta je zate prva! (*Potem nekaj časa nepremično gleda v Izidorja in potem se zapiči vanj.*) Izidor Khallan, misli si da opravljaš sveto spoved pri svojem dušnem pastirju, in misli si, da sem jaz tvoj dušni pastir! Odgovori mi: Ali veruješ, da so coprnice ali čarodejnice ali čarovnice na svetu? Odgovori mi prav tako, kakor bi odgovarjal svojemu Bogu, če bi te poklical predse!

IZIDOR: (*Malo pomisli.*) Kristus mi je priča, da verujem!

ŠKOF: Da so čarovnice, da so coprnice? – Da bi mi dal gospod Jezus dosti takih podložnikov! (*Zamolкло.*) In kako podpiraš to svojo vero?

IZIDOR: Kar pomnim, jih je svet preganjal, vselej jih je obsodila gosposka in na grmado jih je vodila. Sežgan pa ni bil nihče, če ni poprej sam in odkritosrčno priznal svojega peklenskega hudodelstva.

ŠKOF: (*Predirno gleda v Izidorja.*) Dobro si podkovan! Morda si že bil v mojem loškem stolpu, tam imamo še danes lepe zaloge priznanja, na katero se sklicuješ!

IZIDOR: (*Previdno.*) Gosposka se tu in tam zmoti, da bi se pa zmotila v vsakem primeru – greh bi bilo, kaj takega trditi.

ŠKOF: (*Se spet krčevito zasmije.*) Prav imaš, sin moj, gosposka se le malokdaj zmoti. Le čudno, da ste se vi Ločani z Abrahamom Sigismundom spet in spet pravdali, ko vam je že bila odrečena pravica v pravdah z Vidom Adamom.

IZIDOR: (*Boječe.*) Takrat sem bil še otrok.

ŠKOF: Takrat si bil otrok, in zdaj si še vedno otrok. Ali ni čudno, dragi mladenič, če je Agata tako mogočna, če se pajdaši s hudičem, ki je, kar mi lahko verjameš, velik gospod, da si sama ne pomaga in da ne raztrga tehle okovov in verig in

ne odfrči proti tisti Slivnici in se tako otrse težke loške pravice? – Kaj torej? Še vedno veruješ, da so čarovnice na svetu?

IZIDOR: (*Zastoka.*) Ne vem.

ŠKOF: Ha, ti si gotovo v sorodu s svetim Tomažem. Tudi ta ni nič vedel, – kar je vedel, pa ni vedel, ali naj verjame ali ne! Kaj boš torej storil?

IZIDOR: Ne vem.

ŠKOF: (*Besno.*) Pozvan si bil sem, da bi grešnico reševal! In ti bi grešnico rešil pred grmado? Ti je rešil ne boš! Ti si – ti si... ti si tepec! (*Z roko namigne Izidorju, naj se spravi z odra.*)

IZIDOR: (*Odhaja z odra in govori bolj sebi.*) Sveta Trojica v nebesih in sveti Volbenk, držite svojo roko nad mano in ne zapuščajte me v tej stiski!

Deveti prizor

MESTNI SODNIK: Priča Jurij Khallan z Visokega! (*Jurij skoraj skoči na oder in v sodnike gleda kar predrzno, škofu se spoštljivo prikloni, Agati pa pomežikne, da se ta žalostno nasmehne.*)

ANA RENATA: Ne daj se jim, Jurij Khallan!

LJUBLJANSKI SODNIK: Si slišal na začetku te razprave opozorilo gospoda glavarja, in veš, da govoriš pred božjim razpelom?

JURIJ: Slišal sem. Ne skrbite, ne bom pričal po krivem.

LJUBLJANSKI SODNIK: Od kdaj poznaš obdolženko?

JURIJ: Nobene obdolženke ne poznam.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Pokaže na Agato.*) Kaj pa ta, ki sedi tu na odru?

JURIJ: Kakšna obdolženka?! To je Agata. Z Visokega. N a š a Agata.

LJUBLJANSKI SODNIK: Od kdaj jo torej poznaš?

JURIJ: Od prvega dne, ko je prišla na Visoko. In to je bilo pred petimi leti, v nedeljo, na dan svetih Filipa in Damijana. In sonce je tako prijazno sijalo tisti dan, ko da je angel stopil v hišo.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Povzdiguje glas.*) Kakšen angel? Kakšen angel? Coprnici sodimo!

JURIJ: (*Mirno.*) Lahko, da vi sodite coprnici, samo, najprej si jo boste morali najti in jo pripeljati na oder, zakaj jaz nobene ne vidim.

LJUBLJANSKI SODNIK: V kakšnih odnošajih si ti z Agato?

JURIJ: V nobenih odnošajih nisem. Le rad jo imam, kakor jo imamo radi vsi na Visokem, ker je priljudna, ker je pametna in bogaboječa in kljub temu vesele narave, – ker je naša.

LJUBLJANSKI SODNIK: Kaj je Agata delala pri vas na Visokem?

JURIJ: Delala je vse, kar delajo udje domače družine: plela, grabila seno in steljo, kuhala, pokladala govedi in prašičem...

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Ga popade za besedo.*) Aha, prašičem. Zakaj pa ravno ona prašičem? Ali ni tega počela zato, ker je imela z njimi posebno zvezo, ali ne zato, da se je dogovarjala z njimi o ježi na Slivnico ali celo na Klek?

JURIJ: Eden ali drugi je pokladal prašičem, kadar je tako nanoslo; tudi gospodar Izidor in jaz. Tudi jaz sem se pogovarjal z njimi, ker pravijo, da se praseta bolje

rede, če jim rečeš dobro besedo, pa mi nikoli niso drugače odgovarjali kakor z zadovoljnim kruljenjem, kadar so bili siti, in predirnim cviljenjem, kadar so bili lačni. Kake Slivnice ali Kleka pa niso nikoli še omenili ne. Ali pa sem jaz prebustast, da bi jih razumel. Morda bi jih učeni gospod sami kaj povprašali? (*Ljudje glasno odobravajo njegove besede in se smejiyo. Tudi škofu gre na smeh. Izidor leze vkup, ker ga je sram za brata.*)

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Postane nejevoljen.*) Ali veš, da za nespoštljivo obnašanje pred sodiščem lahko prideš v grajsko klet, kjer imajo priprave, s katerimi ukrotijo tudi take srboriteže, ko si ti?

JURIJ: O, vem. Mi je brat Izidor pravil. Pa saj jaz vas spoštujem, učeni gospod, kakor tudi vi spoštujete mene.

LJUBLJANSKI SODNIK: Torej odgovarjaj, kar si vprašan. Ali veruješ, da jahajo na prašičih?

JURIJ: Verujem, saj sem ga tudi sam jahal!

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Hlastno.*) Ti si sam jahal na prasetu? Ti si sam jahal na prasetu? Torej si coprniški pajdaš? Torej je tudi tebe treba ukleniti in postaviti na sodni stol?

JURIJ: Ne to. To nikakor ne. Vsaj da bi jaz vedel. Jezdil sem pa praseta res.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Strogo.*) Kdaj je bilo in kako je to bilo?

JURIJ: Oh, lansko zimo v predpustu. Klali smo debelega merjasca, pa ga je bil Kosmov Jernej iz Poljan slabo zaklal ali kaj. Ko smo ga polili z vrelo vodo, je planil iz korita pa meni med noge, pa me je nesel tja proti Sori...

"Kakšna obdolženka?! To je Agata! Z Visokega! N a š a Agata!"

LJUBLJANSKI SODNIK: Dovolj! Povej, ali veruješ, da so coprnice na svetu! Tvoj brat je izpovedal, da veruje. Kaj pa ti?

JURIJ: Nak, ne verujem.

LJUBLJANSKI SODNIK: Kako, ne veruješ? In zakaj ne?

JURIJ: Ker še nikdar nobene videl nisem.

LJUBLJANSKI SODNIK: Agata je bivala v vaši hiši. Si kdaj opazil kaj posebnega ponoči? Si slišal kdaj praseta kruliti, si jih kdaj videl leteti nad svojim domom?

JURIJ: Krulili so vsakokrat, ko smo jim zvečer premalo v korita položili. Letel je pa samo tisti merjasec, ki sem že pravil o njem, pa še ta z menoj vred le z brega v Soro, da so imeli obilo opravka z nama obema, da so naju potegnili ven.

LJUBLJANSKI SODNIK: Pa si kdaj videl tole Agato Emo, da bi bila na prašiču jahala nad domačo streho?

JURIJ: Prav nikdar ne. Sicer pa lahko poskusimo. Pridite na Visoko, spoštovani učeni gospod, pa vam pripravim našega najboljšega praseta, da boste sedli nanj in jezdarili v zraku, kakor jezdarijo gospodje v ljubljanski jahalnici pred vicedomskimi vrati! Potem vam bom zanesljivo povedal, ali sem kaj opazil v zraku nad hišo ali ne! (*Poslušalstvo se spet smeje, prav tako škof, Izidorju pa taki odgovori niso všeč.*)

LJUBLJANSKI SODNIK: Si kaj v šolo hodil?

JURIJ: Ja, pri očetih jezuitih v Ljubljani!

LJUBLJANSKI SODNIK: Pa se te je kaj učenosti prijelo?

JURIJ: O, prijelo. Posebno dobro pa sem si zapomnil, ko so nam pripovedovali, da je učen jezuit spisal debelo knjigo, s katero je dokazal, da čarovnic sploh ni.

"Ti torej meniš, da je nedolžna?" ... "Kakopak! Nedolžna!"

FRUEBERGER: (*Plane pokonci in kriči.*) Kaj – jezuit? Kdo je ta pater? Njegovo ime naj se zapiše, da ne uide zasluženi kazni! (*Pisar bi že kar pisal, pa škof poseže vmes.*)

ŠKOF: (*Odsekano, vojaško.*) Nemški grof, jezuit Friderik Spee. Njegovo domovanje – grob, že petdeset let.

FRUEBERGER: Grof – ? (*Leze vase.*) Nemški grof, pravite, vaša milost? No, potem je pa vse v redu. (*Pisarju.*) Ničesar ne bomo zapisali!

LJUBLJANSKI SODNIK: Nimam več vprašanj.

MESTNI SODNIK: (*Pomigne Juriju, naj zapusti oder.*)

Deseti prizor

MESTNI SODNIK: Priča Ana Renata s Šefertna!

ANA RENATA: (*Gre na oder kar z jezdnim bičem v roki. Agati pomigne, naj se pogumno drži, škofu pa nameni prijazni poklon.*)

URŠA PREKOVA: (*Vpije.*) Kar z bičem jih daj, Ana! Pa pri starem Freubergerju začni!

NEŽA BERGANTOVA: (*Tudi vpije in žuga s pestjo.*) Na glave jim lesene toče nasuj! (*Mihol mora spet posredovati s svojo stražo.*)

MESTNI SODNIK: Ana Renata, ali veruješ v coprnice?

ANA RENATA: Verujem v edinega Boga očeta, njegovega križanega sina Jezusa Kristusa in svetega Duha, pa v Devico Marijo in svetnike verujem. V coprnice pa ne verujem.

MESTNI SODNIK: Ne veruješ, čeprav je napisan o tem cesarski sodnijski red? Ta vendar razločno govori o coprnicah in coprnikih.

ANA RENATA: Ne berem sodnijskih redov, še molitvenik komaj črkujem. Pa če so napisani, naj bodo napisani. Pisali so jih posušeni starci, da bi se maščevali svojim mladim ženam, ki so si jih pohotneži dobili zaradi svojega denarja, pa jim niso več kos.

MESTNI SODNIK: Ali veš, da pregrešno govoriš, Ana Renata?

ANA RENATA: Svojih grehov se bom spovedovala svojemu spovedniku in od njega prejemala naloženo pokoro.

MESTNI SODNIK: Glej, da ne bo prehuda in prevelika ta pokora!

ANA RENATA: Kakršno mi bo spovednik naložil v imenu Jezusa Kristusa, jo bom rada delala.

MESTNI SODNIK: Ali jo poznaš? (*Pokaže na Agato.*)

ANA RENATA: Poznam, kaj bi je ne poznala! Kdo pa ne pozna visoške Agate?

MESTNI SODNIK: In kaj misliš o njej?

ANA RENATA: Prikupen in nedolžen deklič, pravi blagoslov za Visoko. In zdaj se ji godi vnebovpijoča krivica.

MESTNI SODNIK: O njeni krivici in krivdi bo razsodilo sodišče. Kdaj sta se spoznali?

ANA RENATA: Dve leti bo morda tega. Na plesu v Sestranski vasi na dan svetega Janeza Krstnika. Prav veselo je bilo.

MESTNI SODNIK: Prijateljici torej?

ANA RENATA: (*Se prešerno zasmeje.*) Ha, ha, ha, ha. Jaz jo imam rada. Ampak deklič je pa nekaj hud name.

MESTNI SODNIK: Hud? Kaj si ji pa storila? Ali meniš, da bi se ti rada maščevala?

ANA RENATA: Oh ne. Rosni, neizkušeni in nedolžni deklič je le v skrbeh za svoja visoška moška. Boji se, da ju zapeljujem, ker sta nekajkrat z mano plesala. Zlasti mlajši Jurij, ki je nekoliko bolj radoživ. Pa tak plesalec, da ga ni blizu okrog!

FRUEBERGER: (*Plane pokonci, ibtavo.*) To bo, to bo, to bo! Maščevanje. Zato je naredila točo nad dolino, ko so jo vodili v Loko mimo Šefertna! Maščevati se ji je hotela!

ANA RENATA: (*Pomilovalno in zaničljivo.*) Dajte no mir, plemeniti dedek Frueberger! Komu ste se pa vi hoteli maščevati?

FRUEBERGER: (*Živčno.*) Kje? Kdaj? Kako?

ANA RENATA: Na mojih pšeničnih njivah. Lani ob svetem Mohorju. Ki jih je tik pred bogato žetvijo do tal razbila toča, ravno ob uri, ko ste se vi s svojimi pijanimi ljubljanskimi prijatelji peljali v Poljane! (*Poslušalstvo se smeje in spodbuja Ana Renato, ter ji ploska.*)

FRUEBERGER: (*Naduto.*) Takrat... takrat je bilo neznosno soparno vreme.

ANA RENATA: A ja? Takrat je bilo neznosno soparno vreme in je toča sama prišla! Letos jo je pa kar Agata stresla po dolini?! Samo ne razumem, kako da je toča tako neusmiljeno padala tudi po njej! (*Frueberger utihne.*)

MESTNI SODNIK: Ti torej meniš, da je nedolžna?

ANA RENATA: Kakopak! Nedolžna! (*Pogleda Agato.*) Živalca uboga! (*Agata jo bvaložno in odpuščajoče pogleda.*)

MESTNI SODNIK: Lahko greš, Ana Renata. (*Ana Renata odhaja z odra.*) Naj pride priča Marks Wulfing!

Enajsti prizor

MARKS WULFING: (*Se skoraj priplazi na oder. Šepa in ob tem uporablja palico. Pred sodniki poklekne in se trka na prsi. Med ljudmi vstane šum, nekateri vpijejo: Lažnivec! Pijanec! Pretepač!...*)

MARUŠA ŠTINGLOVA: Ti, davški plahutež, gorje tebi, če boš lagal!

URŠA PREKOVA: V klado ga naženite, pa naj od tam odgovarja! (*Mihol s svojimi stražarji miri množico.*)

MÄNDL: (*Posebno naklonjeno.*) Opominjamo te, Marks Wulfing, da poveš vse natanko, kakor se je godilo in zgodilo. In nič se ne boj. Sodišče ima že toliko moči, da vzame v svoje varstvo vsako pričo, če je izpovedala resnico in pravico.

MARKS: Prav natanko se spominjam. Neko noč, ko je luna sijala in sem ležal v hlevu, nisem mogel zaspati, ker se mi je ves čas dozdevalo, da v zraku nekaj brenči, nekaj kruli.

MÄNDL: Se lahko natančneje spomniš, kdaj je to bilo?

MARKS: Gotovo. Okoli godu svete Uršule je moralo biti. Vstal sem torej in pri lini na vislih pogledal proti jasnemu nebu. Kmalu sem opazil tam gori štiri pike in slišal, da te pike krulijo. Potem so se spustile na visoško streho, zatem pa so se tam kakor lastovke igrale med sabo, nakar so tri odjahale, ena pa se je spustila na domače dvorišče. Tam je skočila s praseta, ki je kar samo drlo v svinjak.

URŠA PREKOVA: A ga slišite ženske? Najprej so letale kakor lastovke, potem so pa odjahale! Menda kakor kamele ali kaj?

MÄNDL: Kdo je skočil s praseta?

MARKS: Ona. Agata Schwarzkoblerica.

MÄNDL: Ali zagotovo veš, da je bila prav ona, Agata Schwarzkobler?

MARKS: Zagotovo je bila ona. Če je ne bi bil spoznal po drugem, sem jo zanesljivo spoznal po rumenih laseh.

MÄNDL: Pa te je ona videla, ko je pristala na dvorišču?

MARKS: Tega ne vem zagotovo. Menim pa, da me je in se mi je kasneje za to maščevala, da sem jo videl.

MÄNDL: Kako meniš, maščevala?

MARKS: Ko se je pri Debeljakovih preja razdirala...

MÄNDL: Se spomniš morda, kdaj natanko je bilo to?

MARKS: Po svečnici, na pustni ponedeljek je bilo. Ko se je torej pri Debeljakovih preja razdirala, me je udarila Agata z roko. Pri tem udarcu sem kar čutil, kako se mi je zanetil ogenj v levi nogi, in sicer v meči. Od tistikrat mi je tičala v tej nogi živa žerjavica in pretrpel sem muke, kakor bi mi kdo preobračal razbeljeno železo okrog piščali.

MÄNDL: Pa ti je noga kaj otekala ob takih bolečinah?

MARKS: Prav to se mi je videlo najbolj čudno. Peklo in žgalo me je, otekala pa mi noga ni, in zdelo se mi je vendar nemogoče, da bi ne zatekalo meso, če se bolečina pase v njem.

MÄNDL: Pa si to komu pokazal, si o tem komu kaj pravil?

MARKS: Nikomur nisem pravil o tem, saj mi nihče ne bi hotel verjeti, da me kaj boli, ko se nič poznalo ni.

MÄNDL: In kaj se je zgodilo potem?

MARKS: Neko nedeljo ponoči pa so bile bolečine pregrozovite. Vstal sem in z ostrim nožem zarezal globoko v mečo. Iz zareze pa so se zvalili robot kremen, dve igli in dva žeblja. Te sem že predložil gospodom sodnikom.

MÄNDL: Si pri tem opazil kaj posebnega?

MARKS: Seveda. Kri ni posebno tekla, kar se mi je spet zdelo čudno.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Razveže vrečico in iz nje počasi jemlje košček za koščkom.*) Tu je kremen, tu sta igli, tu sta žeblja. Vse je prepojeno s človeško krvjo, kar je gotovo dokaz, da je Marks Wulfing govoril resnico.

URŠA PREKOVA: (*Bergantovi.*) Neža, si že videla človeka, ki bi bil tako lagal, kakor je lagal ta Jeremijev plašur?

NEŽA BERGANTOVA: Nikjer nikoli!

MARKS: (*Ne odneba, skloni se in odveže na levi nogi blačnico, odkrije mečo in pokaže svetlo brazgotino.*) Tu je bila rana.

MÄNDL: Lahko greš, Marks Wulfing. (*In Marks »odšepa« z odra, šepa pa na desno nogo.*)

URŠA PREKOVA: (*Maruši Štinglovi.*) Si videla, na katero nogo šepa ta davška podlasica? (*Zato se Marks kar izgubi v množici in se odplazi s prizorišča.*)

MARUŠA ŠTINGLOVA: Videla, videla!

Dvanajsti prizor

MÄNDL: Obdolženka naj vstane. (*Agato stražarja suneta, da vstane.*) Agata Schwarzkobler, si slišala, kar je izpovedal Marks Wulfig?

AGATA: (*Tiho.*) Slišala.

MÄNDL: Imaš kaj pripomniti?

AGATA: Ni res.

MÄNDL: (*Nestrpno.*) Ni re, ni res, ni res! Samo to znaš reči? Pa nam povej, ali tudi to ni res, da si na plesu pri Debeljakovih udarila Marksa z roko po licu?

AGATA: To je res. Udarila sem ga.

MÄNDL: Torej le priznavaš, če te dovolj privijemo. Tedaj si mu torej potisnila v meso te ostre predmete in mu prizadejala bolečino.

AGATA: Ni res. Udarila sem ga, ker se je zelo nespodobno obnašal.

MÄNDL: Do koga nespodobno obnašal? Do tebe?

AGATA: Do mene in do mojih ljudi.

MÄNDL: Do kakšnih t v o j i h ljudi? Saj si vendar tujka prišla v te kraje?

JURIJ: (*Plane.*) Kakšna tujka. Ona ni nobena tujka, ona je naša, visoška!

AGATA: To so zdaj moji ljudje. Edini, ki jih imam.

MÄNDL: Torej vendarle maščevanje. Ali si se mu hotela maščevati tudi za to, ker te je videl jezdit na prasetu nad visoško domačijo?

AGATA: Ni res.

MÄNDL: Kaj zdaj ni res? To, da te je videl na prasetu, ali to, da si se mu hotela za to maščevati?

AGATA: Ni res. Ni res.

MÄNDL: To, da si na enem prasetu jezdila ti, je zdaj očitno izpričano. Kdo so bile druge tri?

AGATA: Ni res.

MÄNDL: Kam so dojezdile? Od kod so bile? Če nam to poveš, od kod so bile, jih bomo že staknili. Roka gosposke pravice je dolga! Od kod so torej bile?

AGATA: Ni res.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Jezno, nataknjeno.*) Ko bo že na grmadi sedela, pa bo še govorila, da ni res.

MÄNDL: (*Sodnikom.*) Trdovratna in zakrknjena grešnica. – Tako, s pričami in rednim izpraševanjem smo pri kraju. Hitreje je šlo, kakor sem si mislil. Kaj pa zdaj?

FRUEBERGER: (*Pobiti.*) Da pride zdaj izpraševanje s trpinčenjem, je čisto gotovo, ker se drugače o poštenu sodbi ne bi moglo govoriti. Če se malo podvizamo in če naš pomočnik tu (*Pogleda proti frajmanu.*) svoje delo opravi kakor se spodobi, še danes lahko vse končamo v božjem imenu.

LJUBLJANSKI SODNIK: Malo slabotna se mi vidi, mučnega spraševanja ne bi mogla dolgo prenašati. Pritrjujem pa, da brez takega izpraševanja sodbe ni. Morda bi le kazalo, da prenesemo vse na jutri, da se grešnica čez noč nekoliko okreпча.

FRUEBERGER: Kaj, da bi izgubili celo današnje popoldne? To ne gre. Čemu smo asesoriji? (*Uživaško, privoščljivo.*) Če že danes nočemo malo zakuriti pod obtoženko, da se ji razgrejejo udje, imamo vendar druge pripomočke, da jih lahko uporabimo. Primer je res težak – kakor vedno, kadar hudič tiči vmes! Naj se, v

božjem imenu, preloži mučno izpraševanje na jutri, a danes popoldne ne smemo ostati brez dela, ker smo vendar vestni sodniki! Če bi šlo po mojem, bi napravili kako poskušnjo, recimo s šivanko. Po mojem prepričanju ne bo šlo brez igle. Nadelprob! Nadelprob mora biti!

ROZALIJA FRUEBERGER: *(Miholu Schwaiffstrigkehu.)* Kaj je to – nadelprob?

MIHOL: *(Važno.)* Stvar je ta, da jo slečejo, da ji vzamejo vso obleko – eh, kaj bom prikrival – da jo slečejo, no, do golega. Ker ima vsak človek znamenja na svojem telesu, ji bodo zabadali v ta znamenja iglo, da vidijo, ali je kaj krvi v nji ali ne.

ROZALIJA FRUEBERGER: *(Skrajno ogorčena.)* Oče! Da vas sram ni! Bog nebeški in vsi svetniki, pa se mu je res zmešalo!

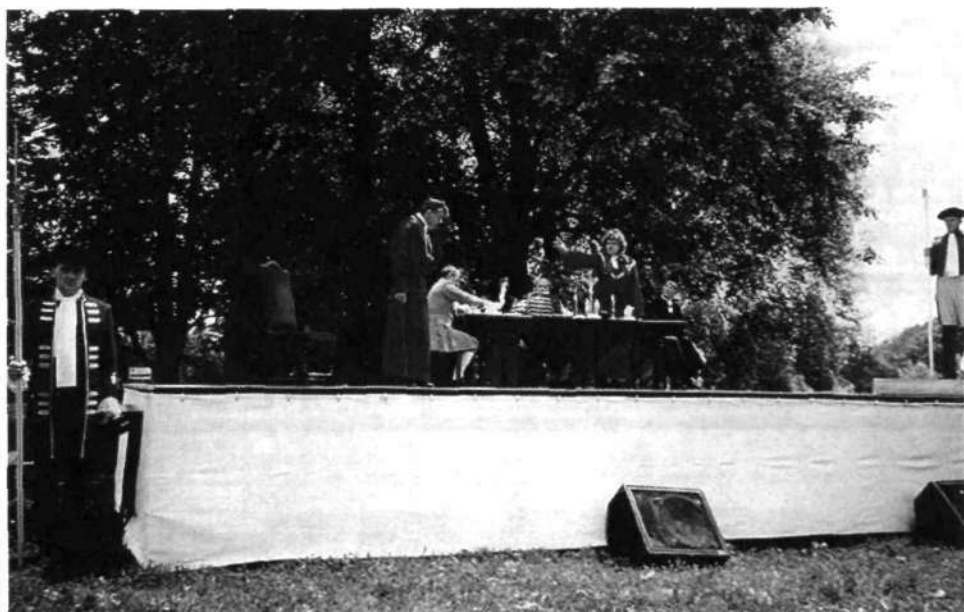
URŠA PREKOVA: Nage ženske se mu je zahotelo! Krepelu pohotnemu!

MARUŠA ŠTINGLOVA: Namesto da bi mislil na poslednjo uro, mu pa greh po glavi blodi!

NEŽA BERGANTOVA: Ti prekla posušena. Ko nisi več za nobeno rabo, bi pa mlado dekle otipaval, kaj? O, koj bo to zvedela tvoja Hilda, da te bo pretipala z burklami! Nesnaga trhljena!

MÄNDL: No, menim, da preizkušnja z iglo ne spada na javen prostor, in tudi ne gre, da bi mlajši ljudje in otroci to gledali.

FRUEBERGER: *(Kar vse presliši v svojem napubu.)* Pojdimo na grad, tam že dobimo primeren prostor. *(Sodniki se s tem predlogom kar strinjajo, že vstajajo, da bi odšli, ko pogledajo škofa, ki se odločno dvigne s svojega stola in jim z roko pokaže, naj sedejo nazaj.)*

"Dovolj! Nobene torture ne bo. Ne z iglo, ne kakšne druge!"

Trinasti prizor

ŠKOF: (*Vojaško, odsekano.*) Dovolj! Nobene torture ne bo. Ne z iglo ne kakšne druge. To sojenje sem dopustil, potem ko sem pregledal vse, kar se je zapisalo in zaslišalo, ker sem verjel, da se bosta izkazala človeška pamet in krščansko usmiljenje. Pa v tej komediji se ni pokazalo ne eno ne drugo.

LJUBLJANSKI SODNIK: (*Vstane in boče škofu ugovarjati, škof pa ga s kretnjo roke odločno ustavi.*)

ŠKOF: Da pa se ne bo kdaj govorilo, da sem postopal samovoljno in nisem spoštoval sodnijskega reda, in da bo tudi zapisano, bomo opravili nad nesrečnico preizkus z vodo. Tak preizkus razločno predpisuje danes tu že očitno navajani red **Constitutio Criminalis Carolina**, in od tega preizkusa pričakujem, da nam bo dal dokaz brez vsakega dvoma. Nad obdolženko bomo torej izvedli preizkus z vodo, tu na sotočju obeh Sor, in to takoj, ko bo nesrečnica opravila očitno spoved. Oznanjam torej: obdolženka bodi očiščena vsakršnega greha coprnitstva, če na kakršen koli način (*Pri tem pogleda Agato in potem Izidorja in Jurija, Jurij se dvigne s klopi, pa ga Izidor potegne nazaj.*), ponavljam, na kakršen koli način pride živa iz vode! (*Člani sodišča se spogledujejo in si z znamenji nekaj dopovedujejo, ugovarjati pa si ne upa nihče, saj je škof kot najvišji fevdalni gospod hkrati tudi najvišji sodni pooblaščenec svojega gospostva.*)

Dekle bom sam izpovedal! (*Stražarjem.*) Snemite ji verige! (*Ko jo osvobodijo, se obrne k Agati.*) Poklekniva, nesrečni otrok! (*Najprej poklekne Agata, nato še škof. Na čelu ji naredi križ.*) Ali veš, da je zdajle morda tvoja poslednja ura in da odhajš morda naravnost pred božjega sodnika?

"Ali odpuščáš meni, ki te pošiljam v smrtno preizkušnjo?" ... "Odpuščam."

AGATA: *(Tibo.)* Vem.

ŠKOF: Ali se s tem izpoveduješ vseh svojih grehov, ki si jih storila bogu ali ljudem?

In ali jih obžaluješ ?

AGATA: Izpovedujem se in obžalujem.

ŠKOF: Ali odpuščaš grehe in krivice, ki so jih tebi storili?

AGATA: Odpuščam.

ŠKOF: Ali odpuščaš biričem in svojim sodnikom, ki so ti prizadejali muke na telesu in na duši?

AGATA: Odpuščam.

ŠKOF: Ali odpuščaš meni, ki te pošiljam v smrtno preizkušnjo?

AGATA: Odpuščam.

ŠKOF: In naj bo tebi odpuščeno! *(Ji spet naredi križ na čelu in nanj položi svojo roko.)* Zaupaj v boga vseмогоčnega ter v svoji zavetnici, sveto Agato in sveto Emo, katerih ime nosiš. Pojdi v miru!

Štirinajsti prizor

ŠKOF: *(Poveljniku straže.)* Straža, napravi prostor!

POVELJNIK STRAŽE: *(Zapove.)* Straža, špalir! *(Jim pokaže smer. Vsi belebardisti, ki so bili razporejeni med ljudmi in ob odru, se v teku postavijo tako, da ob poti proti vodi z obeh strani napravijo špalir s spuščeniimi belebardami.)*

Stražarja ob Agati ostaneta, vzameta jo medse in odkorakajo proti vodi. Agata ob sestopanju z odra slabotna klecne, zato priskoči Jurij, da bi ji pomagal, vendar ga stražarja odrineta. Jurij potem mirno stopa za njimi. Hodijo počasi, kakor v mrtvaškem sprevodu. Za njimi se začnejo razvrščati meščani in prošt.

Škof sede nazaj na svoj stol in obsedi kot kamen.

PROŠT: *(Začne moliti litanije za umirajoče.)* Kyrie Eleison! – Kriste, usliši nas!

MEŠČANI: *(Odgovarjajo.)* Usliši nas!

PROŠT: Ki si na smrt bolnemu kralju Ecehijelu življenje podaljšal! Usmili se je!

MEŠČANI: Usmili se je!

PROŠT: Ki si kraljevemu sinu, ko je umiral, mrzlico odvezel! Usmili se je!

MEŠČANI: Usmili se je!

PROŠT: Ki si vdovi mrtvega sina oživil in spet izročil! Usmili se je!

MEŠČANI: Usmili se je!

PROŠT: Ki si mrtvo hčer kneza sinagoge v življenje poklical! Usmili se je

MEŠČANI: Usmili se je!

Sprevod je prišel do vode in se ustavil, vendar prošt še ni odmolil litanij, zato nadaljuje.

PROŠT: S svojimi solzami in s svojo žalostjo! Reši jo, o gospod!

MEŠČANI: Reši jo, o gospod!

PROŠT: S svojimi svetimi ranami, s svojim križem in trpljenjem! Reši jo, o gospod!

MEŠČANI: Reši jo, o gospod!

PROŠT: Na dan sodbe! Reši jo, o gospod!

MEŠČANI: Reši jo, o gospod!

PROŠT: *(Ko odmoli, naredi Agati križ na čelo in se ozre proti škofu. Ta pokima in mu da z roko znamenje. Agati.)* Zaupaj. Pojdi!

JURIJ: Agata! Zaupaj v Boga!

AGATA: *(Se odpravi počasi proti vodi. Ko je že do kolen v vodi, ji začnejo meščanke prigovarjati.)*

MARUŠA ŠTINGLOVA: Obrni se, revše, saj si že v vodi!

URŠA PREKOVA: Obrni se, pa prideš živa na suho!

NEŽA BERGANTOVA: *(Že kar jezno.)* Saj menda nisi gluha!

VSE TRI: Tak obrni se!

AGATA: *(Gleda proti goram in gre kar naprej. Ko pride v vodo do pasu, klecne, da jo voda spodnese.)*

JURIJ: *(Skoči za njo v vodo, jo ujame in zaplava z njo proti produ. Tam jo postavi na noge.)* Zdaj pa, Agata, prosim te v imenu Boga, hodi, da prideš živa iz vode! *(Agata napravi nekaj korakov.)*

URŠA, MARUŠA in NEŽA: Rešena si, Bog bodi zahvaljen! *(Obstopijo Agato in Jurija ter Agato pokrijejo s svojimi rutami, da zakrijejo njeno premočeno obleko in telo, ter oba odpeljejo pod oboki za hišo, kjer ju bodo preoblekle. Ko gredo mimo sodnikov, druga za drugo.)* Ne boste je več gledali, vi, stari grešniki! – In ti plesnivi Frueberger, če že češ s šivankami šivati človeška telesa, krpaj svoje! – Ničvrednež ti, posušeni!

AGATA: *(Ko gredo mimo Izidorja, ki stoji tam ob strani s sklonjeno glavo, ga pogleda očitajoče in pomilovalno, s čimer mu da razumeti: Tudi ti si verjel.)*

Petnajsti prizor

(Izza ljudi ob sodniškem odru se zasliši hrup in prerivanje. Birič Mibol Schwaiffstrigkb zadržuje Margareto Wulfing.)

MARGARETA WULFING: Pustite me k sodnikom! Pustite me k sodnikom! Hočem, da me poslušajo sodniki!

MÄNDL: Dovolj smo že poslušali danes. Prič je bilo že čez mero. Preizkus je opravljen in sodba bo izrečena!

ŠKOF: Kdo je ta ženska?

MIHOL: Marksa Wulfinga sestra je, vaša milost!

ŠKOF: *(Ostro.)* Kaj bi rada?

MARGARETA: Govorila bi rada z vami, ki sodite v sodbi in bi radi vzeli življenje Izidorjevi nevesti...

ŠKOF: Govori!

MARGARETA: *(Hiti, da se kar prebiteva.)* Moj brat Marks ni govoril resnice. Letos okrog vnebohoda sem ga staknila v čumnati pod streho. Bil je sam in mislil je, da ga nihče ne vidi. Z ostrim nožem je globoko vrezal v mečo na svoji nogi, da je priteklo veliko krvi. V to kri je namočil robot kamen, dva žeblja in nekaj igel. Rano je zavezal in nekaj tednov kruljav hodil okrog. Povedal pa ni nikomur, kaj mu je.

MÄNDL: *(Pokaže ji krvavi kremen, žeblja in igle.)* Je to tisto, kar je namočil v svoji krvi?

MARGARETA: To je! Ne delajte krivice Agati!

ŠKOF: *(Pisarju.)* Vse skupaj naj se zapiše.

GLAS iz množice: Marks Wulfing je krivo pričal!

ŠKOF: *(Vstane in pogleda po množici. Potem pisarju.)* Naj se zapiše: Jaz Ioannes Franciscus, škof freisinški, gospodar loškega gospodstva in s tem gospodar vseh sodnijskih pravic v Loki, po sojenju v zadevi coprništva proti Agati Emi Schwarzkobler in po izvedenem očitnem preizkusu z vodo razsojam: Agata Ema Schwarzkobler je nedolžna. S tem je odvzeta moč vseh obtožb, ki so bile izrečene proti njej. Kdor bi trdil in govoril drugače, pride pod sodno kazen. Amen. *(Pristopi k pisarju in podpiše zapisnik. Nato nekaj časa molče in pomenljivo gleda po množici, njegov pogled se strogo spreha od množice na sodnike in nazaj. Nato povzdigne roke proti nebu in za njimi pogled. Z mogočnim, polnim glasom zaupije.)*

Oče nebeški, ki si svojega sina pustil na križ pribiti, da bi se človek spametoval in svojih grehov pokesal, bodi mi milostljiv, ko boš tehtal moja dejanja, zakaj velik grešnik sem in velikim grešnikom gospodar!

(Nekaj časa mirno zre z dvignjenimi rokami v nebo, nato ljudem, sicer nekoliko bolj umirjeno, a odločno.)

Ko sem letos spomladi za v Bogu mirno preminulim škofom Josephom Clemensom prevzel škofijo freisinško, mi je bilo povedano, da ta poseduje tudi del lepe dežele Kranjske v povodju dveh rek z enakim imenom – Sora, in starodavno mesto Loka. Tudi mi je bilo rečeno, da so ljudje teh krajev verni, bogaboječi in gosposki vdani. Pa pridem z zaupanjem prvič v te kraje in moram od prvega dne povešati oči, zakaj osramočen sem in ponižan od tega, kar sem tu videl, vidim in poslušam. Še dobro da me je božja Previdnost pripeljala sem, da posvetim v ta zatohli mrak, kakršnega nemške, holandske in francoske dežele že sto let ne poznajo več in se ga sramujejo! Pozna pa ga ter ga brez-sramno in pregrešno razkazuje dežela Kranjska in v njej moja nesrečna Loka. Ugrabite si in zaprete nedolžnega in nevednega dekliča in mu naprtite na šibka ramena nič manjše hudodelstvo kot coprništvo in pregrešno zvezo s hudičem. In danes ste se natepli z vseh vetrov, pozvani in nepozvani – in še otroke nedolžne ste privlekli s sabo – natepli ste se, da bi se pasli in naslajali ob krvavi smrti nedolžne dekline, ki nikomur izmed vas nič žalega ni storila, ki nima greha nad sabo, temveč je sirota, vržena med poganske zverine, ki pohotno širijo nosnice, ko zavohajo toplo kri.

Ne vdani, ne bogaboječi niste, temveč grešniki, privoščljivci in hinavci ste in tepci, bogokletni pohotneži in pijanci, pogani, ki ste si v mesenem poželenju pod križem postavili različne in stojnice in si privoščili bakhanalije ob bližnjikovi nesreči. Kupčujete, kupčujete! Še celo vaše kesanje je kupčija in barantanje, in umišljate si v svojem napuhu, da ste ukanili samega Boga, ko svojim farmanom in vikarjem podtikate kupljene in ponarejene spovedne listke. Pa sami sebe ste ukanili! Pozabili ste, da je Kristus z bičem nagnal trgovce iz templja in da ta bič čaka tudi na vas, ko bodo zadonele jerihonske trombe na dan božje sodbe, da vas bo pahnil tja, kjer bo večni jok in škripanje z zobmi, kjer se boste cvrli v

večnem ognju in vas bo ta, ki ga zdaj v svoji topoglavi in požrešni nevednosti malikujete, z razbeljenim oljem zalival. In drugega tudi ne zaslužite!

(Poslušalci padajo na kolena, se trkajo s pestmi na prsi in sliši se vpitje: Mea culpa! Mea culpa! Mea culpa!... Škof pa jih nažene, naj ustanejo). Na noge brezbožniki! In drugega tudi ne zaslužite, sem rekel. Ko imate Boga zgolj na jeziku, v glavi pa pregrešno misel in v prsih kamen, kakršen je bil tisti krivoprisežnika Marksa Wulfinga. Trkajte se, trkajte, na prsi in na glavo, da vas morda razsvetli božja Modrost, da se vam bo razodelo, kakšna milost nam je bila danes izkazana ob žrtvi uboge mučenice Agate, ki je vzela pokorno nase to sramotno trpljenje, da bi očistila naše duše in prižgala luč v temi, v kateri so blodile te duše.

Čast pa, in moj poklon, nekaterim loškim ženam, ki se niso ustrašile in so se postavile v bran nedolžnega dekleta, čeprav so tvegale, da bodo užile jezo visokega sodišča. Pa ne kazni, čaka jih dobra beseda, ko se bo vagalo: čednost na desnico in greh na levo stran!

In vi, gospodje sodniki, ki se imate za učene varuhe postave in pravice in ki vam je zaupano, da vodite preprosto in neuko ljudstvo, da ga varujete krivih poti in greha! Kaj ste storili, da bi bili vredni tega zaupanja in te milosti? Nič niste storili, temveč ste si slepi v svojem napuhu in pijani oblasti, ki vam je dana v roke, celo postave prikrojili tako, da to ljudstvo držite v nevednosti in temi.

"Oče nebeški, ki si svojega sina pustil na križ pribiti, da bi se človek spametoval in svojih grehov pokesal, bodi mi milostljiv, ko boš tehtal moja dejanja, zakaj velik grešnik sem in velikim grešnikom gospodar!"

Pravite, da ste učeni, pa mi povejte, kje ste v Svetem pismu prebrali eno samo besedo o coprništvu. Bog nebeški nič ne ve o coprnicah in coprnikih – to je le izmišljiva človeškega napuha. In ta se je pustil prevarati prišepetovalcu hudiču, sicer ne bi mogel razglašati, da mu je bila kaka duša že od rojstva zapisana. Kakšna žalitev ljubega Boga! Kdo je ta, ki more trditi kaj takega, pa naj bo sam cesar!? Gospodje, ali niste v svoji slepoti danes poskušali soditi samemu Bogu, ko ste sodili nedolžni siroti Agati Schwarzkobler? Kaj ni pisano: Kar ste storili nemu mojih najmanjših, ste meni storili!? Obdolžiti njo in v svoji mračni nevednosti dopovedovati neukemu ljudstvu, da je bila že od rojstva hudičeva last! Kaj niste zdajle vi sami hudičeva last? In kakšna naj bo pokora, da se odkupite?

Pomislite in spomnite se, kaj je pisano: Ne sodi, da ne boš sam sojen!

Bog nam odpusti, grdo smo grešili nad to ubogo žensko! A m e n !

MNOŽICA: (*V neredu.*) Amen! Amen! Amen! Gospod usmili se nas in prizanesi našim otrokom!

ŠKOF: (*Malo pomolči in potem ukaže.*) Razidite se zdaj na svoje domove in ne grešite več! Hlapci in biriči, na grad! (*Po vojaško odsekano.*) K o n j a !!

Poveljnik straže mu v teku pripelje konja, škof kar z odra skoči nanj in oddirja. Za njim helebardirji v dvoredu v teku zapuščajo prizorišče. Sodniki odhajajo v neredu in sklonjenih glav, za njimi meščani in meščanke.

V Škofji Loki, 1. sušca 1998

*

Coprniška krvava rihta v Loki je bila »na gmajni pod mestnim obzidjem, tam, kjer se stekata Poljanska in Selška Sora, očitno in pred vsem svetom« uprizorjena poleti 1998, in sicer šestkrat:

v nedeljo, 28. rožnika, ob 11. uri dopoldne ter ob 6. uri popoldne,

v nedeljo, 5. malega srpana, ob 11. uri dopoldne in ob 6. uri popoldne ter

v nedeljo, 30. velikega srpana, ob 11. uri dopoldne in ob 6. uri popoldne.

Nekaj drobcev iz kronike »Coprniške krvave ribte v Loki«

Prvi zametki misli o tem, da bi bilo mogoče na nov način uprizoriti del Tavčarjevega romana Visoška kronika, so me začeli vznemirjati ob pisanju scenarija »Loški cehovski sejem«, ki sem ga moral prav na hitro pripraviti za nastop mestnega kli-carja v okviru prireditve Venerina pot, ki se ji je Škofja Loka pridružila poleti 1997. Tedaj mi je namreč vodja priprav na Venerino pot, Janez Jocif, dejal, da bo za začetek tak scenarij kar dovolj, da pa bi bilo treba misliti tudi na kaj večjega, kar bi prireditev raztegnilo še za kak dan, jo naredilo privlačnejšo ter jo učinkovito sklenilo. Tudi sam sem že razmišljal, da bi srednji vek bilo mogoče najbolje ponazoriti z uprizoritvijo coprniškega procesa, pri tem pa se nasloniti na Tavčarja, ki me je s svojo Agato Schwarzkobler mamil že dolgo časa. Zamisli pa tedaj še nisem upal ponuditi, ker se mi je zdela za predvideni okvir prireditev preobsežna, zlasti zato, ker sem se bal, da je Loški oder, ki naj bi tako uprizoritev izvedel, kadrovsko in materialno prešibak. Počakati bo torej treba na kakšno drugo priložnost.

Ta se je ponudila pravzaprav kmalu. Na sklepni večerji vseh sodelavcev po končanih prireditvah Venerine poti, to je bilo v restavraciji v Kašči, se je spet razživel pogovor o tem, da bi bilo treba za to prireditev pripraviti »kaj več«, ponujala se je tudi misel o Tavčarjevi Visoški kroniki. Tedaj sem izrekel naglas: »Lahko bi Agato Schwarzkobler namočili v Sori!« Pri tem sem imel v mislih čarovniški proces, ki bi se naslanjal na Tavčarjev roman, zato bi se moral tudi dogajati na »njegovem« prostoru, na sotočju obeh Sor. Nisem pa bil naklonjen misli, v čemer so mi pritrjevali tudi drugi udeleženci pogovora, da bi se uprizarjalo Tavčarjevo Visoško kroniko v celoti, pri čemer naj bi se uprizoritev vlekla skozi nekaj let po odlomkih in se čez nekaj let integrirala v celoto. Bolj sem se zavzemal za nek osrediščen dogodek, ki pa bi tudi v dramaturškem pogledu pomenil zaključeno celoto. Pogovor se je tedaj končal s skupno zavezo, da vsi pri Venerini poti sodelujoči do septembra razmišljamo o možnostih za obogatitev prireditve, svoje zamisli zapišemo in jih jeseni na skupnem sestanku predstavimo in iz njih izluščimo najbolj oprijemljive in uresničljive. Tako smo se polni »ustvarjalnega navdušenja« in v skupni misli tedaj razšli.

Dogovorjenega septembrskega sestanka seveda ni bilo. Slišati pa je bilo bolj ali manj določne namige o tem, da je loški župan naklonjen zamisli o nekakšni učinkovitejši in razširjeni prireditvi za zaključek loške Venerine poti. Septembrski sestanek se je spremenil v decembrskega, na katerem pa smo se zbrani sodelavci Kulturnega društva Loški oder in Kulturnega društva Sotočje, Zveze kulturnih organizacij ter predstavniki Občine Škofja Loka dogovorili o tem, da spet do naslednjega sestanka takoj po novem letu svoje predstave in zamisli o Venerini poti resnično spravimo na papir in se potem pogovarjamo o konkretnih predlogih. Vsi smo pisne predloge zamisli obljubili in se prijateljsko razšli.

Na naslednjem skupnem sestanku, 5. januarja 1998, na katerega pa je prišel le en konkretni pisni predlog za prireditev Venerine poti (in sicer moj), zato smo razpravljali o tem predlogu, seveda predvsem o uprizoritvi Tavčarjeve Visoške kronike. Tudi tedaj sem »odboru« navrgel svojo zamisel o uprizoritvi čarovniškega procesa po Tavčarju in hkrati ponudil, da do naslednjega sestanka, ki naj bi bil februarja, pripravim pisni načrt dramatizacije s predvidenimi scenskimi rešitvami in potrebnimi rekviziti, Loški oder pa na tej podlagi pripravi tudi okvirni predračun stroškov. Tačas je še veljala skupna volja, da se uprizoritev pripravi v sodelovanju Loškega odra in Sotočja. Dogovorili smo se tudi, da se naslednjič dobimo 9. februarja.

Dan po slovenskem kulturnem prazniku, 9. februarja, smo se res srečali v prostorih Loškega odra. Predstavil sem načrt dramatizacije z naslovom »Coprniška krvava rihta v Loki. Sojenje Agati Schwarzkobler. Priredba in dramatizacija po Visoški kroniki dr. Ivana Tavčarja. (Predlog projekta za sklepni del Venerine poti v Škofji Loki)«. Članica KD Sotočje je izrazila zadržane pomisleke, načrt pa so podprli člani Loškega odra, predstavnik ZKO in predstavnik občine. Dogovorjeno je bilo, da se načrt predstavi županu in naj v dogovoru z njim stečejo priprave na morebitno uprizoritev.

Odtlej so se dogodki odvijali s precejšnjo naglico.

1. Občina, ... februarja 1998 – načrt za dramatizacijo Coprniške krvave rihte v Loki predstavljen županu, ta ga je načelno sprejel in priporočil nadaljevanje dela.

2. Prvega marca 1998 končana dramatisacija Coprniške krvave rihte v Loki.

3. Občina,... marca 1998 – dogovor z županom, da se Coprniška krvava rihta v Loki uprizori v okviru prireditev Venerina pot. Nosilec in izvajalec uprizoritve naj bo Loški oder. Dogovorili smo se tudi, da Loški oder (zaradi daljše bolniške odsotnosti strokovne sodelavke Loškega odra) v okviru občinskega programa javnih del zaposli posebnega človeka, ki bo celotni projekt Krvave rihte vodil in usklajeval do končne izvedbe. Dogovorjeno je tudi bilo, da občina besedilo Coprniške krvave rihte v Loki odkupi za uprizarjanje za dobo petih let. Do srede marca naj Loški oder pripravi predračun stroškov uprizoritve in jih dostavi občini (županu).

4. Loški oder,... marca 1998 – prvi sestanek z režiserjem, Matijo Milčinskim, in dogovor o sodelovanju ter izvedbi predstave.

5. Loški oder, 1. aprila 1998 – predstavitev besedila, razdelitev vlog, prva bralna vaja, dramaturška razčlenitev in predstavitev režijskega koncepta. Precej vlog je še nezasedenih, nadaljuje se iskanje primernih igralcev.

6. Loški oder, 1. aprila – zaposlitev posebnega strokovnega sodelavca, vodje projekta Coprniška krvava rihta v Loki, Jožeta Drabika.

7. Vaje na odru Loškega odra od aprila do srede junija 1998.

8. Sovodenj (sotočje obeh Sor),... junija 1998 – prva vaja na odru dejanskega prizorišča na prostem.

9. Sovodenj, 25. junija 1998 – prva tonska vaja na odru na prostem, preizkus ozvočenja.

10. Sovodenj, 27. junija 1998 – generalka na odru na prostem.

11. Sovodenj, 28. junija 1998 – ob 11.00 uri premiera Coprniške krvave rihte v Loki ob navdušenem sprejemu res številnega občinstva.

Predstavo smo pripravili:

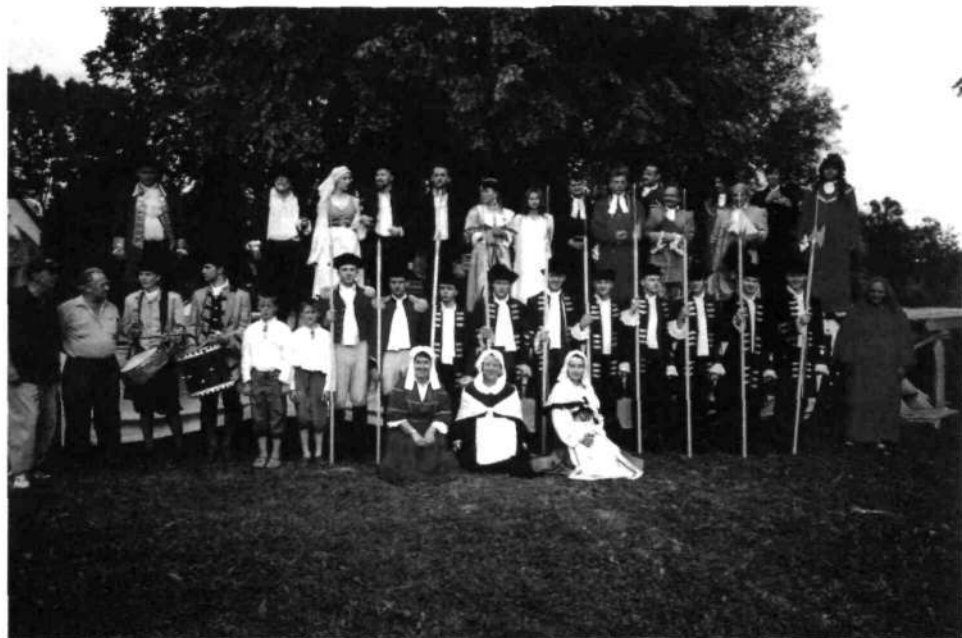
avtor Ludvik Kaluža, tudi dramaturg in lektor predstave,
režiser in dramaturg Matija Milčinski,
kostumografka Irena Pajkič,
scenografka Jasna Vastl,
asistent režije Iztok Drabik

ter igralci, ki so tolmačili vloge:

Matjaž Eržen – Izidor Khalan, visoški gospodar,
Bojan Trampuž – Jurij Khalan, Izidorjev brat,
Eva Mesec – Agata Schwarzkobler, visoška varovanka,
Slavko Dobrajc – Mihol Schwaiffstrigkh, grajski birič,
Fani Špoljar - Krajnik – Ana Renata, bogata dedinja s Šefertna,
Matjaž Mravlja – Marks Wulfing, sin nemškega kmeta iz Davče,
Jože Drabik – Janez Frančišek, freisinški škof,
Pavel Florjančič – Urh Falenič, prošt,
Janez Debeljak – baron Mändl, loški glavar,
Andrej Franko – Janez Avguštin Schwinger, grajski pisar,
Jure Simonič – Pavel Yppar, loški mestni sodnik,

Jure Svovljšak – Filibert Kasparus Schllagbaum, sodnik ljubljanski,
 Janez Sušnik – Boštjan Dolenc, loški kaščar, sodni prisednik,
 Stane Božič – Norybert Frueberger, loški zlatar, sodni prisednik,
 Janez Tušar – frajman, rabelj iz Ljubljane,
 Peter Hawlina – Jernač Šifrar, pravdarski vojvoda,
 Juša Berce – Urša Prekova, loška meščanka,
 Minka Bertoncelj – Maruša Štinglova, loška meščanka,
 Arlanda Eržen – Neža Bergantova, loška meščanka,
 Tina Fojkar – Rozalija Frueberger, zlatarjeva snaha,
 Alenka Kalamar – Margareta Wulfing, Marksova sestra,
 Tone Oblak – poveljnik straže,
 Folklorna skupina Tehnik – helebardisti,
 Komorni pevski zbor Loka – meščani in meščanke,
 – fantič,
 – fantič,
 – bobnar,
 – bobnarka.

Glasbo (pevske vložke) za predstavo je pripravil Janez Jocif.
 Konje sta nam posodila Boris Strel in Peter Hafner;
 vozove je posodil Marjan Gantar; Malenski Vrh,
 ozvočenje predstave pa je zagotovil »Balzer, d. o. o.«, iz Ljubljane,
 mizo za sodišče so posodili loški gasilci, stole pa Loški muzej.

Igralski ansambel z avtorjem in režiserjem (Foto Rado Šesek)

Nekaj zanimivosti s priprav na uprizoritev Krvave rihte

V celoti je na predstavi nastopilo nad petdeset ljudi, ob vseh, ki smo skrbeli, da je dogajanje na odru potekalo nemoteno. Kako težko je bilo uskladiti tolikšno število posameznikov, ki imajo vsak svojo službo in druge dolžnosti, zelo slikovito ponazarja podatek, da smo zares vsi, polnoštevilni bili skupaj šele na sami premieri. Uspeh predstave priča, da nam je bila usoda naklonjena!

Besedilo Coprniške krvave rihte v Loki sem ves čas pisal z mislijo na igralce Loškega odra, in sicer, kdo bo lahko igral katero od vlog. Za nekatere vloge pa nisem imel določene zamisli in zanje me je malce skrbelo. Ena takih je bila naprimer vloga zlatarja loškega in sodnega prisednika Fruebergerja. Ko sem na prvem sestanku z igralci zagledal Staneta Božiča, nekdanjega igralca Loškega odra, zdaj pa že dolgo »upokojenega«, mi je padel v oči kot Frueberger. Moral sem zbrati kar nekaj poguma, da sem mu vlogo tako izrazito negativne osebe ponudil. Sprva je nekoliko začudeno okleval, potem pa je le pristal, da bo vlogo še enkrat pozorneje prebral. Na prvi naslednji vaji se srečava in pravi: »Prebral sem. A veste, da bom vlogo kar vzel.« Kamen se mi je odvalil od srca. In potem je Božič v naporni tekmi z veliko mlajšimi igralci iz vaje v vajo pilil in likal zoprnega Fruebergerja in ga na koncu izklesal v polnokrvno podobo, ki je gledalcem ostala v spominu. Hvala za Fruebergerja, gospod Božič!

V predstavi so sodelovali igralke in igralci prav vseh starosti. Najstarejši je imel devetinsedemdeset let, najmlajši pa šele devet.

Ob predstavah na prostem se včasih zgodi tudi kaj nepredvidenega, kar dogajanje in igro lahko zmoti ali pa naravno dopolni. Nas je tokrat skrbelo vreme. Bo zdržalo, nam bo nagajalo, nam bo prireditev celo preprečilo? Tokrat nam je ni zagodlo; vseh šest predstav smo lahko izpeljali do konca, čeprav je dež že požugal na drugi in nam grozil, da nam bo vzel četrto.

Številni gledalci so na dopoldanskih predstavah opazili zanimiv sovpad dogodkov, namreč to, da je ob Agatinem odhodu v vodo v loških cerkvah zazvonilo. Prepričani so namreč bili, da smo dogodek sinhronizirali, in jih je zanimalo, kako nam je to uspelo. Nič nismo sinhronizirali, nič se nismo dogovarjali: prizor se je le odvijal točno opoldne in zvonovi so bili tako nenačrtovano dopolnilo, ki je spontano povečalo dramatičnost dogodka.

Četrta predstava, v nedeljo 5. julija, je bila zaradi popoldanskih nalivov v nevarnosti. Vsi smo bili že kar prepričani, da je ne bo mogoče odigrati, saj je lilo kot iz škafa. Okrog petih popoldne pa je dež pojenjal, začelo se je vedriti. Pobrisali smo oder in klopi za gledalce in vse je lahko teklo normalno. Celotno gledalci o predstavi niso podvomili in so se zgrnili na prizorišče v zares velikem številu. Med celotno predstavo je potem izza Kranceljna prijazno sijalo sonce in na oder pošiljalo neko posebno rumeno luč. In spet se je prav med Agatino spovedjo in njenim odhodom v vodo zgodilo nekaj posebnega. Oblaki so zagrnili sonce in ustvarili prav moreče vzdušje, ki je trajalo vse do Agatinega prihoda iz vode in pričanja Margarete Wulfing pred škofom. Ko pa je škof pred svojo sklepno pridigo dvignil roke proti nebu, so se oblaki spet razgrnili in prizorišče je obsijalo sonce, kot naklonjena božja milost. Gledalci so to očitno opazili, kajti med njimi je završal vzhičeni aaaah! Hvala ti, nebo, za ta režijski dodatek!

Ob odprtju razstave fotografij s predstave Coprniške krvave rihte, ki jo je v Knjižnici Ivana Tavčarja konec avgusta pripravil inž. Peter Pokorn, mi je k uspešni in zanimivi priredbi in dramtizaciji Tavčarja, kot se je sam izrazil, čestital tudi predstojnik loškega kapucinskega samostana, Metod Benedik. Ko sem skromno pripomnil: »Upam da se gospod Tavčar ne obrača v grobu zaradi tega!« mi je Metod Benedik prijazno odvrnil: »Lahko, da se. Vendar zato, da bo ležal udobneje!«

Predstava je med gledalci naletela na ugoden odziv, Ločani so jo vzeli za svojo. Številni so mi še pozno v jesen zagotavljali, da so si ogledali premiero in vseh pet ponovitev.

Pa še nekaj drobcev iz kritik in poročil v javnih občilih:

»Za konec pa še nekaj besed o uprizoritvi sojenja Agati iz Visoške kronike na avtentičnem prizorišču ob sotočju Sor z naslovom »Coprniška krvava rihta v Loki«: dvakrat so gledalci, ki so napolnili travnik, z navdušenim aplavzom pozdravili in nagradili to enkratno predstavo Loškega odra, ki se je ne bi v nobenem pogledu sramovalo tudi nobeno poklicno gledališče. Samo še ena potrditev tega, kako si Ločani in njihovi obiskovalci žele tovrstnega ustvarjanja, kako velika škoda je, da so zamrle nekoč že znane škofjeloške gledališke poletne prireditve.« (Štefan Žargi, Gorenjski glas, torek, 30. 6. 1998)

»Več kot eno uro je v nedeljo trajala vsaka od dveh predstav Coprniške krvave rihte v Loki, Tavčarjeva zgodba, ki jo je dramtiziral Ludvik Kaluža in režiral Matija Milčinski, v njej pa je nastopilo okoli 50 amaterskih in poklicnih igralcev. Sojenje Agati Emi Schwarzkobler z Visokega je obkrat v polnemu avditoriju izvabilo solze smeha in joka, predvsem pa salve ploskanja ob tako srečnem koncu, ko se je tudi v starodavni Loki nehal čarovniški vek.« (Marjan Rztresen, Slovenske novice, četrtek, 2. julija 1998)

»Agata oživljena. Coprniška krvava rihta – Sojenje Agati Schwarzkoblerjevi. Človečnost, treznost, naprednost in svetlost in ne mračnjaštvo, nasilje in napuh. Imenitna priredba in dramtizacija Tavčarjeve Visoške kronike izpod peresa Ludvika Kaluže. Zanesljiv uspeh Loškega odra.

Visoška kronika, ki jo imajo Ločani »v krvi«, je požlahtnila tretji dan Venerine poti v Škofji Loki. V nedeljo ob enajstih dopoldne se je na travniku on sotočju obeh Sor zbrala množica ljudi; prišli so na sojenje, ki ga je spretno, domiselno, v skladu z izročilom kronike zrežiral Matija Milčinski. Občinstvo vseh generacij je spremljalo in trepetalo za usodo mlade Agate, ki je bila visoškim kot žarek sonca in življenja, a so jo človeška poniglavost, ozkost, zavist in »kranjska« privoščljivost spravile najprej v okove in skoraj na grmado. Množica sodelujočih, igralcev, folkloristov in pevcev Komornega pevskega zbora Loka, ki so vsak po svoje prispevali k uspehu uprizoritve, je oblikovala prepričljivi potek sojenja do razpleta, ob katerem si je »zbrano ljudstvo – občinstvo« oddahnilo in tudi dolgo ploskalo.

Ludvik Kaluža je poglavja Visoške kronike o sojenju Agati Schwarzkobler pretehtano in pretanjeno prenetel in strnil v »proces enega samega dne« in v priredbi dosegel stopnjujočo se dramatičnost obnavljajočih se dogodkov, napetost in polnokrvnost in izraznost likov. Scenografija Jasne Vastl je izkoristila danost naravnega

prizorišča, kostumografija Irene Pajkič pa je odsevala usklajenost s časom dogajanja in oblačilne zakonitosti od najnižjih do najvišjih slojev.

Glavna junakinja Agata Schwarzkobler je bila Eva Mesec. Mlada igralka, ki bi jo čustveni naboj kaj lahko popeljal v lažno sentimentalnost, je s ponotrjenim, a bogatim doživljanjem, s telesno krhkostjo in dobro premišljeno skopostjo kretenj oblikovala in oživila Agato, ki smo »ji verjeli«. Bojan Trampuž kot preudarni Jurij Kalan, poln življenjske vedrine, ki ne skriva svojih čustev do Agate, in pokončen pred posvetno in cerkveno gosposko, iskriv in zrel obenem, je bil igralsko prepričljiv; Matjaž Eržen kot visoški gospodar Izidor Kalan, je nakazal stisko pa tudi strahopetnost človeka, ki si ne upa polno zaživeti in je prespoštljiv do oblasti. Igralski biseri pa so se nizali v »zboru« loških žena, med katerimi sta kar blesteli Fani Špoljar-Krajnik kot Ana Renata, bogata dedinja s Šefertna, in Juša Berce kot Urša Prekova, žena mestnega peka. Janez Debeljak je kot naduti mestni glavar predsedoval sodnemu zboru, ljubljanskega sodnika Schllagbauma pa je skoraj (pre)fanatično upodobil Jure Svolfšak. Jože Drabik je osebnost freisinškega škofa Janeza Frančiška oblikoval dostojanstveno, gorečno, s pravo mero ironije in trdosti, kot bi v duhu prijateljeval z Erazmom Rotterdamskim.

Režiserju Matiji Milčinskemu je uspelo uglasiti in izpiliti kolektivno igro vseh nastopajočih, kar je dodatna odlika predstave.« (Alenka B. Vrabc, Gorenjski glas, petek, 3. 7. 1998)

Občini Škofja Loka gre zahvala za moralno in materialno podporo, s katero je omogočila njeno izvedbo. Celotni ekipi pa gre seveda nedeljena zahvala za resno, požrtvovalno ustvarjalno delo in za vse odpovedi, ki so jih igralci in drugi sodelavci vložili v predstavo. Prav zaradi teh žrtev, ki jih poznamo samo mi, je bila »Krvava rihta« še žlahtnejši dogodek. Kljub napornemu delu smo se imeli lepo!

Vsi sodelavci, ki smo uprizoritev »Coprniške krvave rihte v Loki« pripravljali in izvedli, si seveda želimo, da nam na pot ne bi prišla kaka nepredvidena ovira, ki bi preprečila načrtovano ponavljanje predstave v prihodnjih letih.

Tekst in fotografije Ludvik Kaluža